

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNE PRAVOBRANILKE
VERICE TRSTENJAK,
predstavljeni 6. julija 2010¹

I – Uvod

1. Ta zadeva temelji na predlogu za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság (sodišče II. in III. okraja v Budimpešti, v nadaljevanju: predložitveno sodišče) na podlagi člena 234 ES² in v katerem zastavlja Sodišču vrsto vprašanj o razlagi Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah.³

uporabe ravni varstva pravic potrošnikov v vseh državah članicah Evropske unije, ki jo predpisuje Direktiva 93/13. Na to vprašanje je treba odgovoriti ob upoštevanju dosedanje sodne prakse Sodišča, zlasti sodbe Pannon GSM (C-243/08).⁴

II – Pravni okvir

A – Pravo Skupnosti

2. Predlog za sprejetje predhodne odločbe izhaja iz spora med VB Pénzügyi Lízing Zrt. (v nadaljevanju: tožeča stranka v postopku v glavni stvari) in Ferencem Schneiderjem (v nadaljevanju: tožena stranka v postopku v glavni stvari) zaradi vrnitve posojila. V njem je med drugim zastavljeno vprašanje, kakšno vlogo ima Sodišče pri zagotavljanju enotne

1. Statut Sodišča

3. Člen 23 Protokola o Statutu Sodišča določa:

„V zadevah iz člena 35(1) Pogodbe EU, člena 234 Pogodbe ES in člena 150 Pogodbe

1 – Jezik izvirnika: nemščina.

2 – Postopek predhodnega odločanja je v skladu z Lizbonsko pogodbo, ki spreminja Pogodbo o Evropski uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti z dne 13. decembra 2007 (UL C 306, str. 1) zdaj urejen v členu 267 Pogodbe o delovanju Evropske unije.

3 – UL L 95, str. 29.

4 – Sodba z dne 4. junija 2009 (C-243/08, ZOdl., str. I-4713).

ESAE mora sodišče države članice, ki prekin svoj postopek in predloži zadevo Sodišču, o svoji odločitvi uradno obvestiti Sodišče. Sodni tajnik Sodišča o tej odločitvi nato obvesti zadevne stranke, države članice in Komisijo, če je akt, katerega veljavnost ali razlaga je predmet spora, izdal Svet ali Evropska centralna banka, pa obvesti tudi njiju, ter Evropski parlament in Svet, če sta akt, katerega veljavnost ali razlaga je predmet spora, skupno sprejeli ti dve instituciji.

4. Z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe, ki spreminja Pogodbo o Evropski uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske Skupnosti 1. decembra 2009 je bil spremenjen tudi člen 23 Statuta Sodišča.⁵ Te spremembe pa so le v nekaterih delih natančneje določile postopek predhodnega odločanja, ki je zdaj urejen v členu 267 PDEU.

2. Direktiva 93/13

V dveh mesecih od tega uradnega obvestila smejo stranke, države članice, Komisija in, kjer je to primerno, Evropski parlament, Svet in Evropska centralna banka, predložiti Sodišču navedbe o zadevi ali pisne izjave.

5. V skladu s členom 1(1) je namen Direktive 93/13 približati zakone in druge predpise držav članic o nedovoljenih pogojih v pogodbah, sklenjenih med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom.

6. Člen 3(1) Direktive 93/13 določa:

V primerih iz člena 234 Pogodbe ES, sodni tajnik Sodišča o odločitvi nacionalnega sodišča obvesti tudi države podpisnice Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru, ki niso države članice, ter v tem sporazumu navedeni nadzorni organ EFTA, ki lahko v dveh mesecih od uradnega obvestila predložijo Sodišču navedbe o zadevi ali pisne izjave, če odločitev zadeva eno od področij uporabe tega sporazuma.[...]"

„Pogodbeni pogoj, o katerem se stranki ni sta dogovorili posamično, velja za nedovoljenega, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.“

5 – UL 2008, C 115, str. 210.

7. Člen 6(1) Direktive 93/13 določa:

členi 205/A, 205/B in od 209 do 209/B civilnega zakonika.

„Države članice določijo, da nedovoljeni pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika in da pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev, če je nadaljnji obstoj mogoč brez nedovoljenih pogojev.“

10. V skladu s členom 205/A(1) civilnega zakonika se za splošne pogoje pogodbe štejejo pogodbene klavzule, ki jih za sklenitev več pogodb vnaprej in enostransko, brez sodelovanja druge stranke, pripravi ena stranka in o katerih se stranki nista posamično dogovorili.

8. Člen 7(1) Direktive 93/13 določa:

„Države članice zagotovijo, da v interesu potrošnikov in konkurentov obstajajo ustrezna in učinkovita sredstva za preprečevanje nadaljnje uporabe nedovoljenih pogojev v pogodbah, ki jih s potrošniki sklenejo prodajalci ali ponudniki.“

11. V skladu s členom 205/A(2) civilnega zakonika nosi stranka, ki uporablja splošne pogoje pogodbe, dokazno breme za to, da sta se stranki za pogodbene klavzule dogovorili posamično. To pravilo se ustrezno uporablja, tudi če je med strankama sporno, ali sta se za pogodbene klavzule, ki jih je stranka, ki sklepa pogodbo s potrošnikom, enostransko pripravila vnaprej, posamično dogovorili.

B – Nacionalno pravo

9. Iz predložitenega sklepa je razvidno, da je madžarski zakonodajalec Direktivo 93/13 prenesel v več korakih. Danes veljavna ureditev je nastala s spremembami zakona št. III iz leta 2006, iz katerih – med drugim – izhajajo

12. V skladu s členom 205/A(3) civilnega zakonika za presojo splošnih pogojev pogodbe niso pomembni obseg, oblika in način njihovega zapisa, kakor tudi ne okoliščina, ali so pogoji del listine pogodbe oziroma so od nje ločeni.

13. V skladu s členom 205/B(1) civilnega zakonika postanejo splošni pogoji pogodbe del pogodbe le, če je stranka, ki jih uporablja,

drugi stranki omogočila, da se seznani z njihovo vsebino, in je druga stranka z njimi izrecno ali konkludentno soglašala.

14. V skladu s členom 205/B(2) civilnega zakonika je treba drugo stranko posebej obvestiti o splošnih pogojih pogodbe, ki bistveno odstopajo od običajne pogodbene prakse ali ureditve pogodbenega prava ali se razlikujejo od dogovorov, ki sta jih stranki prej uporabljali. Takšna klavzula postane del pogodbe le, če je druga stranka z njo – po tem, ko je bila nanjo posebej opozorjena – izrecno soglašala.

15. V skladu s členom 205/C civilnega zakonika se šteje, da če splošni pogoji pogodbe odstopajo od drugih določb pogodbe, so slednje del pogodbe.

16. V skladu s členom 209(1) civilnega zakonika so splošni pogoji pogodbe in klavzule potrošniške pogodbe, ki niso bile posamično dogovorjene, nedovoljeni, če v nasprotju z zahtevo dobre vere enostransko in neutemeljeno določajo pravice in obveznosti strank tako, da so v škodo stranke pogodbe, ki pogoj pogodbe ni pripravila.

17. V skladu s členom 209(2) civilnega zakonika je treba pri ugotavljanju nedovoljenosti pogodbene klavzule upoštevati vsako okoliščino, ki vodi v sklenitev pogodbe, vrsto dogovorjene storitve in povezavo med to klavzulo in drugimi pogodbenimi klavzulami ali drugimi pogodbami.

18. V skladu s členom 209(5) civilnega zakonika pogodbene klavzule ni mogoče šteti za nedovoljene, če je določena s pravno normo ali je bila sestavljena v skladu s pravnim predpisom.

19. V skladu s členom 209/A(1) civilnega zakonika lahko oškodovana stranka izpodbija nedovoljene klavzule, ki so kot splošni pogoji pogodbe postale del pogodbe.

20. V skladu s členom 209/A(2) civilnega zakonika so nedovoljene klavzule potrošniške pogodbe, ki so kot splošni pogoji pogodbe postale del pogodbe in jih je stranka, ki je sklenila pogodbo s potrošnikom, enostransko in brez posamičnega dogovora določila vnaprej, nične. Ničnost se sme uveljavljati le v interesu potrošnika.

21. Madžarski zakonodajalec je z zakonom št. XXX iz leta 2003 spremenil zakon o civilnem postopku v zvezi s postopkom

predhodnega odločanja. Na podlagi teh sprememb morajo v skladu s členom 155/A(2) zagona o civilnem postopku madžarska sodišča svoj predlog za sprejetje predhodne odločbe, ko ga pošljejo Sodišču Evropske unije, hkrati poslati v vednost tudi ministru za pravosodje.

stalnega prebivališča tožene stranke. Oprla se je na pogodbeno klavzulo, po kateri ima predložitveno sodišče izključno pristojnost za odločanje v sporih, ki izhajajo iz pogodbe. Sedež tožeče stranke ni v sodnem okraju predložitvenega sodišča, vendar pa je tako zemljepisno kot z vidika prometnih povezav blizu sedeža tega sodišča.

III – Dejansko stanje, postopek v glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

22. Postopek v glavni stvari izhaja iz spora o vračilu posojila, s katerim je tožena stranka v postopku v glavni stvari hotela financirati nakup motornega vozila. Tožeča stranka je posojilno pogodbo sklenila v okviru svoje gospodarske dejavnosti, medtem ko je tožena stranka 14. aprila 2006 to storila kot potrošnik. Ko tožena stranka svojih obveznosti plačila iz posojilne pogodbe ni več izpolnjevala, je tožeča stranka odstopila od pogodbe in pozvala toženo stranko k plačilu neplačanih zneskov.

23. Tožeča stranka v postopku v glavni stvari je predlagala izdajo plačilnega naloga, vendar tega predloga ni vložila pri Ráckevei Városi Bíróság (mestno sodišče v Ráckevu), ki je sodišče splošne pristojnosti glede na kraj

24. Sodišče je izdalo plačilni nalog, proti kateremu je tožena stranka, ki je nasprotovala zahtevku tožeče stranke, vložila ugovor. Tožena stranka pa ni podala nobene vsebinske obrambe in tudi v ugovoru ni navedla, v katerem delu in iz katerega razloga šteje zahtevek tožeče stranke za neutemeljen.

25. Pred določitvijo naroka za ustno obravnavo je predložitveno sodišče ugotovilo, da prebivališče tožene stranke ni v sodnem okraju sodišča, pač pa je tožeča stranka na podlagi splošnih pogojev pogodbe predlog za izdajo plačilnega naloga vložila pri sodišču v bližini svojega sedeža, kar je pri predložitvenem sodišču vzbudilo dvome glede zadevne določbe pogodbe.

26. Zato je prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

uporabljajo za posebni individualni pogodbeni pogoji?

„1. Ali člen 23 Protokola o Statutu Sodišča, ki je priložen Pogodbi o Evropski uniji, Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti in Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo, izključuje možnost, da nacionalno sodišče, ki poda predlog za sprejetje predhodne odločbe, o tem hkrati po uradni dolžnosti obvesti tudi ministrstvo za pravosodje svoje države članice?

4. Ali lahko nacionalno sodišče, kadar opazi, da bi lahko šlo za nedovoljeni pogodbeni pogoji, po uradni dolžnosti ugotavlja pravne in dejanske elemente, potrebne za presojo nedovoljenosti, čeprav stranki tega nista predlagali, nacionalno procesno pravo pa omogoča takšen preizkus le na predlog strank?“

2. Ali je Sodišče v skladu s členom 234 ES pristojno tudi za razlago pojma „nedovoljeni pogodbeni pogoji“ v smislu člena 3(1) Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 ter pogojev, naštetih v prilogi k tej direktivi?

IV – Postopek pred Sodiščem

3. Če je odgovor pritrdilen, ali se predlog za sprejetje predhodne odločbe, s katerim je zaprosena takšna razlaga, v interesu enotne uporabe ravni varstva pravic potrošnikov, ki jo zagotavlja Direktiva 93/13, v vseh državah članicah lahko nanaša na vprašanje, katere vidike sme oziroma mora upoštevati nacionalno sodišče, če se splošna merila, določena v tej direktivi,

27. Predložitveni sklep z dne 27. marca 2008 je v sodno tajništvo Sodišča prispel 7. aprila 2008. V njem so navedena tri prvotno zastavljena vprašanja.

28. S sklepom z dne 15. septembra 2008, ki je prispel 22. septembra 2008, je predložitveno sodišče predložitveni sklep dopolnilo s četrtem vprašanjem. Vendar ga je s sklepom z dne 29. januarja 2009 umaknilo.

29. S sklepom z dne 2. julija 2009, ki je prišel 3. julija 2009, je predložitevno sodišče Sodišču sporočilo, da glede na sodbo Pannon GSM šteje odgovora na prvo in drugo vprašanje, ki jih je prvotno zastavilo v predložitenem sklepu z dne 27. marca 2008, za nepotrebna in pri teh vprašanjih ne vztraja. Nasprotno pa je predložitevno sodišče še vedno prosilo za odgovor na vprašanje, prvotno zastavljeno kot tretje. Ta predlog je dopolnilo s tremi nadaljnjimi vprašanji.

V – Bistvene trditve strank

A – Prvo vprašanje za predhodno odločanje

30. Končna različica vprašanj za predhodno odločanje je navedena zgoraj.

31. Vlade Republike Madžarske, Irske, Kraljevine Nizozemske in Združenega kraljestva ter Komisija so v roku iz člena 23 Statuta Sodišča predložile pisna stališča.

32. Ker nobena od strank ni predlagala začetka ustnega postopka, je bilo mogoče po upravni seji Sodišča z dne 9. marca 2010 pripravi sklepane predloge v tej zadevi.

33. *Madžarska vlada* opozarja, da bi zadevne nacionalne procesne določbe predstavljale težavo le, če bi omejevale postopek predhodnega odločanja, določen v členu 234 ES.

34. Poudarja, da ker bi lahko predlogi nacionalnih sodišč za sprejetje predhodnih odločb vplivali tako na uporabo madžarskega prava kot tudi na presojo prava Skupnosti, ima bistven interes, da je obveščena o vsaki predložitvi in njeni vsebini, brž ko je mogoče. Čeprav splošne določbe prava Skupnosti o postopku predhodnega odločanja v tem smislu ničesar ne predvidevajo, naj iz tega ne bi bilo mogoče izpeljati prepovedi za državo članico, da predvidi mehanizem, ki bi ji omogočal, da bi se, brž ko je mogoče, seznanila s predložitenim sklepom, zlasti ker jo bo o tem v vsakem primeru uradno obvestilo sodno tajništvo Sodišča.

35. Madžarska vlada iz tega sklepa, da ni nezdržljivo s pravom Skupnosti, če je država

članica o predlogu za sprejetje predhodne odločbe obveščena prej kot drugi zainteresirani udeleženci.

Skupnosti, ki bi lahko vplival na odločitev nacionalnega sodišča, tako da naj pravica do uvedbe postopka predhodnega odločanja ne bi bila omejena.

36. *Komisija* opozarja, da člen 23 Statuta Sodišča zadevnemu nacionalnemu sodišču ne prepoveduje o predlogu za sprejetje predhodne odločbe obvestiti drugih služb, na primer ministrstvo, pristojno za pravosodje. Na takšno prepoved naj tudi ne bi bilo mogoče sklepati iz določbe, v skladu s katero Sodišče države članice uradno obvesti o tej odločbi nacionalnega sodišča.

B – *Drugo vprašanje za predhodno odločanje*

37. Zaradi posredovanja predložitvenega sklepa – s katerim se začne postopek predhodnega odločanja po členu 234 ES – ministrstvu za pravosodje, naj izvajanje pravic, ki jih zagotavlja pravo Skupnosti, ne bi bilo niti praktično nemogoče niti čezmerno oteženo. V okviru postopka predhodnega odločanja naj ne bi bilo pravnega načela, ki bi prepovedovalo seznanjanje potencialnih udeležencev postopka s sodnim postopkom oziroma fazo postopka.

39. *Madžarska vlada* pojasnjuje, da je treba za sklepanje o nedovoljenosti pogodbene klavzule upoštevati vse posebne okoliščine v zvezi s predmetom pogodbe in njeno sklenitvijo. Nacionalno sodišče naj bi moralo sporno pogodbeno klavzulo preveriti in ugotoviti, ali ima značilnosti nedovoljenega pogoja v smislu člena 3(1) Direktive 93/13.

38. *Komisija* meni, da bi lahko morebitno tveganje za vplivanje na nacionalno sodišče nastalo le, če bi lahko podalo predlog za sprejetje predhodne odločbe šele po seznanitvi nacionalnih organov. V postopku v glavni stvari pa naj obveznost, predpisana v nacionalnem pravu, ne bi vsebovala nobenega dodatnega elementa v primerjavi s pravom

40. *Komisija* meni, da pristojnost Sodišča za razlago vključuje tudi pojem „nedovoljenega pogoja“, ki ga vsebuje Direktiva 93/13. Vendar naj Sodišče ne bi bilo pristojno za ugotavljanje, ali je mogoče neki pogodbeni pogoj v konkretnem primeru šteti za nedovoljen ali ne, kajti pristojnost za tako presojo naj bi imelo nacionalno sodišče, ki odloča v sporu o glavni stvari.

C – *Tretje vprašanje za predhodno odločanje*

41. Po mnenju *madžarske vlade* lahko Sodišče z razlago pojma nedovoljenega pogoja in vrst pogojev, naštetih v prilogi k Direktivi 93/13, nacionalnemu sodišču da merila v smislu razlagalnih navodil, da bi to lahko presodilo nedovoljenost konkretne pogodbenne klavzule.

42. *Komisija* meni, da je to, da Sodišče nacionalnim sodiščem da navodila za uporabo prava Skupnosti, bistvena sestavina razlage določb prava Skupnosti. Tako naj bi imelo Sodišče to pristojnost tudi glede vprašanj v zvezi z uporabo Direktive 93/13.

v točkah 32 in 35 sodbe Pannon GSM, „če razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi“. Irska vlada zato meni, da je Sodišče v sodbi Pannon GSM vzpostavilo ravnotežje med interesi varstva potrošnikov na eni ter spoštovanjem bistvenih načel, na katerih temeljijo nacionalni pravni redi, na drugi strani.

44. Po mnenju irske vlade bi pritrdilen odgovor na to vprašanje za predhodno odločanje povzročil, da bi morala nacionalna sodišča po uradni dolžnosti ugotavljati dejanske in pravne elemente, da bi lahko presodila, ali je neka pogodbeni klavzula morda nedovoljena. Takšen pristop bi nacionalnim sodiščem nalagal preiskovanje, tudi če bi bilo takšno ravnanje v nasprotju z nacionalnimi pravili postopka. Irska vlada v zvezi s tem opozarja, da sodba Pannon GSM spoštuje „pasivno vlogo“ nacionalnih civilnih sodišč v postopkih med zasebnimi subjekti.

D – *Četrto vprašanje za predhodno odločanje*

43. *Irska vlada* meni, da bi Sodišče, če bi s sodbo Pannon GSM nacionalnim sodiščem želelo naložiti strogo obveznost, da po uradni dolžnosti preizkušajo nedovoljenost posamezne pogodbeni klavzule, to nedvoumno izrazilo. Vendar naj bi Sodišče pojasnilo, da ima nacionalno sodišče obveznost, opredeljeno

45. *Madžarska vlada* navaja, da gre pri členu 6(1) Direktive 93/13 za prisilno določbo javnega reda. Iz tega naj bi sledilo, da mora nacionalno sodišče pri presoji nedovoljenosti pogodbenih pogojev v skladu z načelom enakovrednosti iz prava Skupnosti uporabiti ista pravila postopka kot pri nacionalnih določbah javnega reda. Če nacionalno pravo pri uporabi določb javnega reda predvideva

možnost ali obveznost preizkusa po uradni dolžnosti, bi moralo to veljati tudi v primeru presoje nedovoljenosti klavzul v potrošniških pogodbah.

46. Direktiva 93/13 naj nacionalnim sodiščem ne bi nalagala obveznosti ugotavljanja okoliščin primera, to je obveznosti preizkusa nedovoljenosti pogodbenih klavzul po uradni dolžnosti v vsakem primeru. V skladu z načelom procesne avtonomije držav članic naj bi obseg obveznosti preizkusa po uradni dolžnosti določalo nacionalno pravo.

47. Poleg tega naj bi bilo treba, če nacionalno pravo na področju pogodbenega prava predvideva obveznost preizkusa po uradni dolžnosti, to vrsto postopka uporabiti tudi v primeru nedovoljenega pogodbenega pogoja v smislu Direktive 93/13. Če pa je nacionalno pravo s tem, da nacionalnemu sodišču dopušča preizkus le na predlog strank, želelo v ospredje postaviti pravice strank, naj bi bilo treba to ureditev uporabiti tudi pri presoji nedovoljenosti pogodbenih pogojev v skladu z Direktivo 93/13. Če bi nacionalno sodišče menilo, da presoja pogodbenega pogoja zahteva dodatne dokaze, naj bi moralo stranki seznaniti z dejstvi, zaradi katerih je potreben preizkus, da bi lahko ti primerno predstavili svoja stališča.

48. *Nizozemska vlada* opozarja, da četrto vprašanje za predhodno odločanje bržkone izhaja iz primera, da tožena stranka ni prišla na sodišče in je zato nacionalno sodišče odločilo z zamudno sodbo. Meni, da bi pri zamudni sodbi obveznost sodišča, da po uradni dolžnosti in v vsakem primeru preizkusi morebitno nedovoljenost pogodbenih klavzul, pomenila nesorazmerno obremenitev tako sodišča kot nacionalnega sodnega sistema. Nacionalno sodišče naj bi moralo v tem primeru poskušati pridobiti pogodbene pogoje in pogodbo, vključno s splošnimi pogoji pogodbe, po uradni dolžnosti obsežno preizkusiti, in sicer tudi, če bi potrošnik ostal popolnoma pasiven. Hkrati naj bi morala biti drugi stranki glede na morebitno ugotovitev ničnosti klavzule in tudi ničnosti celotne pogodbe dana možnost, da predstavi svoja stališča.

49. Okoliščina, da nacionalno procesno pravo omejuje možnost, da nacionalno sodišče opravi preizkus po uradni dolžnosti, naj ne bi pomenila, da takšen preizkus nikakor ni mogoč. Če pomeni klavzula o pristojnosti nedovoljen pogodbeni pogoj, naj bi jo moralo nacionalno sodišče preizkusiti, da zagotovi učinkovito pravno varstvo potrošnika.

50. Nacionalno sodišče naj bi moralo še naprej vedno po uradni dolžnosti preizkusiti, ali klavzula o pristojnosti sodišča v pogodbi pomeni nedovoljen pogoj v smislu člena 6 Direktive 93/13, celo v primeru zamudne sodbe.

Klavzula o pristojnosti sodišča, ki potrošniku onemogoča ali otežuje izpodbijanje terjatve, bi pomenila poseg v učinkovitost pravnega varstva, ki mu sledi ta direktiva. Nacionalno sodišče naj bi zato vedno moralo po uradni dolžnosti preizkusiti zadevno pogodbeno klavzulo.

nastal odvrčajoč učinek. Splošna obveznost preizkusa naj bi učinkovala v breme pravice potrošnika do dostopa do sodnega varstva, saj bi povzročila zvišanje sodnih stroškov in izdatkov in izključila možnost preprostih, stroškovno ugodnih in hitrih izvršilnih ukrepov.

51. Po mnenju *vlade Združenega kraljestva* bi imela razlaga točke 35 sodbe Pannon GSM v smislu, da ima nacionalno sodišče splošno obveznost preizkusa, daljnosežne učinke, ki bi ustvarili dvom o vsej procesni avtonomiji pravnih redov držav članic. V primerih, v katerih sodišču niso bili predloženi pravni in dejanski elementi, potrebni za presojo nedovoljenosti pogodbenega pogoja, ali v katerih se je potrošnik odpovedal uveljavljanju nedovoljenosti pogodbenega pogoja, naj bi bila splošna obveznost preizkusa za nacionalno sodišče v nasprotju s sistemom pravnega varstva, ki ga uvaja Direktiva 93/13.

52. Če je stranka ali sodišče nedovoljen (ali potencialno nedovoljen) pogodbeni pogoj prepoznalo in bi ta v povezavi s pravilom nacionalnega procesnega prava odvrnil potrošnika od tega, da bi nadaljeval svojo zadevo, naj nacionalno sodišče tega pogodbenega pogoja ne bi smelo uporabiti, kar naj bi na primer lahko storilo tako, da bi to vprašanje obravnavalo po uradni dolžnosti, preden bi

53. Po mnenju vlade Združenega kraljestva je nepredstavljivo, da bi lahko sodni sistemi držav članic vse tožbe za plačilo denarnih terjatev obravnavali tako, kot da bi šlo za prerokane terjatve. V tem primeru naj bi bilo treba določiti sodišče, ki bi raziskalo pogodbene listine in dejanska ozadja vsake tožbe. Poleg tega naj bi bilo treba obe stranki pozvati na predložitev besedila pogodbe in vseh s tem povezanih listin, da bi lahko nacionalno sodišče presodilo vse dejanske okoliščine v zvezi s sklenitvijo pogodbe.

54. Če bi Sodišče zaključilo, da morajo nacionalna sodišča sprejeti vse ukrepe za zagotovitev, da bi bili na voljo vsi dejanski in pravni elementi, potrebni za presojo nedovoljenosti pogodbenega pogoja, naj bi to lahko kršilo določbe Uredbe (ES) št. 1896/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o uvedbi postopka za evropski plačilni nalog.⁶

6 – UL L 399, str. 1.

55. *Komisija* navaja, da se določba iz člena 6(1) Direktive 93/13 uporablja, kadar je neki pogodbeni pogoji nedovoljen, pri čemer določa tudi pravno posledico, namreč, da takšen pogodbeni pogoji pravno ni zavezujoč. Vendar naj se vprašanje za predhodno odločanje ne bi nanašalo na primer, v katerem bi bil pogodbeni pogoji nedovoljen, ampak bolj na primer, v katerem nacionalno sodišče morebitno nedovoljenost pogodbenega pogoja zgolj domneva, ne da bi lahko to tudi ugotovilo. Direktiva 93/13 pa naj za to ne bi vsebovala nobenih napotkov.

56. Sodišče naj se še ne bi izreklo o vprašanju, ali mora nacionalno sodišče po uradni dolžnosti preizkusiti morebitno nedovoljenost pogodbenega pogoja, če ne razpolaga s pravnimi in dejanskimi elementi, potrebnimi za to presojo. Pravo Skupnosti naj dejansko ne bi vsebovalo nobene določbe, ki bi nacionalno sodišče pooblašala, da po uradni dolžnosti ugotavlja potrebne pravne in dejanske elemente, ki bi mu morda omogočili sklepanje o nedovoljenosti pogodbenega pogoja, če s takimi elementi ne razpolaga.

kateri stopnje suma naprej bi bilo nacionalno sodišče dolžno opraviti tak preizkus. Dalje naj bi bilo treba določiti instrumente procesnega prava, ki bi mu morali biti po potrebi na voljo. Takšen razvoj pristojnosti nacionalnega sodišča naj bi lahko povzročil velike spremembe v ureditvi sodnih sistemov držav članic.

58. Kljub temu naj bi bilo nacionalno sodišče še naprej zavezano, da v okviru preizkusa svoje pristojnosti po uradni dolžnosti obravnava vprašanje nedovoljenosti pogodbenega pogoja, če razpolaga z za to potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi, in da nedovoljenega pogoja ne uporabi, če potrošnik temu ne nasprotuje.

VI – Pravna presoja

A – Uvodne ugotovitve

57. Po mnenju Komisije bi pravo Skupnosti nacionalnemu sodišču, če bi ga zavezovalo, da po uradni dolžnosti opravi preizkus, če sumi, da bi pogodbeni pogoji lahko bil nedovoljen, naložilo nalogo, podobno tisti, ki jo ima preiskovalni sodnik. Za takšen poseg naj bi bilo treba sprejeti podrobne določbe na področju nacionalnega procesnega prava. Razjasniti naj bi bilo denimo treba, v katerih primerih ali od

59. V obravnavani zadevi ima Sodišče znova priložnost za nadaljnji razvoj sodne prakse o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah v smislu Direktive 93/13. Vnaprej

velja opozoriti, da tokrat ne gre niti za presojo niti za opredelitev značilnosti takšnega pogodbenega pogoja, temveč bolj za razjasnitev posameznih vidikov pristojnosti ter institucionalnih vidikov v zapletenem razmerju sodelovanja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči, za katero je na področju varstva potrošnikov značilna zlasti stroga delitev nalog.⁷ Natančneje je treba določiti predvsem pooblastila nacionalnega sodišča, ki mu je kot funkcionalnemu sodišču Skupnosti zaupana naloga, da v postopku v glavni stvari uporabi pravo Skupnosti ob upoštevanju razlagalnih napotkov Sodišča.

o delovanju Evropske unije,⁸ vključno z njegovimi podrobnimi pravili, ki jih določajo procesne določbe v Statutu Sodišča, pri čemer je posebna pozornost namenjena presoji nedovoljenosti pogodbenih pogojev, ki jo predvideva Direktiva 93/13. Od tega je treba tematsko razmejiti četrto vprašanje za predhodno odločanje, katerega predmet so pooblastila nacionalnega sodišča. Zaradi preglednosti bodo vprašanja obravnavana v tem vrstnem redu.

B – Prvo vprašanje za predhodno odločanje

1. Splošno

60. Prva tri vprašanja za predhodno odločanje se v bistvu nanašajo na postopek predhodnega odločanja, urejen v členu 234 ES, po začetku veljavnosti Lizbonske pogodbe o spremembah pa v členu 267 Pogodbe

61. Temeljne določbe o sodni pristojnosti Unije vsebujeta Pogodba ES oziroma Pogodba Euratom, v manjši meri pa tudi Pogodba EU. Priloženi Protokol o Statutu Sodišča prav tako vsebuje okvirno ureditev, ki jo morajo sodišča Unije podrobneje urediti s poslovniki. Kot izhajajo iz členov 245 ES in 311 ES,

7 – Glej sodbo z dne 16. decembra 1981 v zadevi Foglia proti Novello (244/80, Recueil, str. 3045, točka 14). V njej je Sodišče ugotovilo, da člen 234 ES v interesu pravilne uporabe in enotne razlage prava Skupnosti v vseh državah članicah izhaja iz sodelovanja, ki temelji na delitvi nalog med nacionalnimi sodišči in Sodiščem. V tem smislu tudi Everling, U., *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften*, Baden-Baden 1986, str. 21, in Wägenbaur, B., *Kommentar zur Satzung und Verfahrensordnungen EuGH/EuG*, München 2008, člen 23 Statuta Sodišča, točka 2, str. 27.

8 – Začetek veljavnosti pogodbe o spremembah nima nikakršnih učinkov na pravno presojo v obravnavani zadevi. Glede na to, da je bil predlog za sprejetje predhodne odločbe vložen pred 1. decembrom 2009, se v nadaljevanju uporablja staro oštevilčenje po pogodbi iz Nice.

je Statut Sodišča, za razlago katerega prosi predložitveno sodišče s prvim vprašanjem za predhodno odločanje, del primarnega prava. Pristojnost za razlago določb Statuta, tudi njegovega člena 23, lahko torej Sodišče izpe-
lje neposredno iz člena 234, prvi odstavek, točka (a), ES.⁹

2. Omejitve prava Skupnosti

a) Člen 23 Statuta Sodišča

62. V zvezi z vprašanjem združljivosti določbe, kot je člen 155/A(2) madžarskega zakona o civilnem postopku, s členom 23 Statuta, je treba opozoriti, da ima tako kot pri vsaki nor-
mi prava Skupnosti v razmerju med Statutom in pravom države članice prednost pravo Skupnosti, tako da je nacionalna procesna določba, ki nacionalna sodišča zavezuje, da svoje predloge za sprejetje predhodnih odločb, ko jih pošljejo Sodišču, hkrati pošljejo v vednost ministru za pravosodje, v skladu s pravom Skupnosti le, če niti člen 23 Statuta niti sicer-
šnje pravo Skupnosti ne vsebujejo nasprotnih določb.

63. Iz člena 23 Statuta ni mogoče neposre-
dno izpeljati prepovedi takšne ureditve. Niti besedilo niti smisel in namen te določbe, ki z uradnim obvestilom o predlogu za sprejetje predhodne odločbe daje vladam držav čla-
nic in drugim zainteresiranim udeležencem možnost, da se izrečejo o vprašanjih za pred-
hodno odločanje,¹⁰ ne govorita proti nepo-
srednemu pošiljanju predložitvenega sklepa vladi zadevne države članice, kajti obe uredi-
tvi sta, čeprav nista popolnoma enaki, name-
njeni seznanitvi države članice. Navsezadnje imata obe isto procesno funkcijo.

64. Vprašljivo pa je, ali obstajajo druge določbe, ki bi lahko nasprotovale tej ureditvi.

9 – V tem smislu Lenaerts, K./Arts, A./Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, 2. izdaja, str. 188, točka 6-003, str. 175, ki opozarjajo, da imajo priloge in protokoli, ki so priloženi pogodbam, enak pravni učinek kot same pogodbe.

10 – Glej sodbo z dne 8. septembra 2009 v zadevi Liga Portuguesa de Futebol Profissional (C-42/07, ZOdl., str. I-7633, točka 40). V njej je Sodišče ugotovilo, da informacije, ki mu jih je treba predložiti v okviru predložitvene odločbe, niso namenjene zgolj Sodišču, da lahko poda koristne odgovore predložitvenemu sodišču, ampak morajo tudi vladam držav članic in drugim zainteresiranim strankam omogočiti, da predložijo stališča v skladu s členom 23 Statuta Sodišča.

b) Načeli enakovrednosti in učinkovitosti

predpisom o organizaciji sodišč in sodnem postopku.¹⁴

65. V zvezi s tem je treba najprej spomniti, da se procesno pravo držav članic načeloma ne usklajuje. Na tem področju poleg tega ne obstaja splošna zakonodajna pristojnost Skupnosti. Glede na to priznava pravo Skupnosti avtonomijo nacionalnega procesnega prava.¹¹ To velja tudi v okviru postopka predhodnega odločanja v skladu s členom 234 ES, tako da je na primer le nacionalno sodišče pristojno, da po potrebi postopek v danem primeru prekine in zadevo predloži Sodišču. Člen 234 ES daje nacionalnemu sodišču pooblastilo za presojo, ali je potrebna odločitev o vprašanju glede prava Skupnosti. V skladu s tem se postopek predhodnega odločanja nadaljuje pred Sodiščem, če predlog nacionalnega sodišča ni umaknjen ali razveljavljen.¹² Ali je mogoče predložitev odločbo nacionalnega sodišča izpodbijati in koliko ter pod katerimi pogoji, določa le nacionalno pravo.¹³ Nacionalno sodišče je tako navsezadnje še naprej pristojno za vse dejanske in pravne vidike nacionalnega postopka. Odločiti mora o tem, ali predložitevni sklep ustreza nacionalnim

66. Le posamično je mogoče iz zapisanega procesnega prava Evropske unije ter sodne prakse¹⁵ razbrati posebne zahteve glede tega, pod katerimi pogoji in v kakšni obliki se predlog za sprejetje predhodne odločbe naslovi na Sodišče.

67. Pomembna omejitev načela procesne avtonomije držav članic izvira najprej iz splošnih načel prava Skupnosti, na primer v povezavi z uveljavljanjem subjektivnih pravic, ki jih zagotavlja pravni red Skupnosti. Tako je Sodišče večkrat pojasnilo, da če na nekem področju ni predpisov Skupnosti, mora pravni red vsake države članice podrobneje urediti procesna pravila pravnih sredstev, katerih

11 – Glej sodbo z dne 3. septembra 2009 v zadevi Fallimento Olimpiclub (C-2/08, ZODL, str. I-7501, točka 24). Sodišče v svoji sodni praksi včasih uporablja izraz „načelo postopkovne avtonomije“.

12 – Glej sodbo z dne 30. januarja 1974 v zadevi BRT-I (127/73, Recueil, str. 1, točke od 7 do 9).

13 – Glej sklep z dne 16. junija 1970 v zadevi Chanel proti Cepeha (31/68, Recueil, str. 404).

14 – Glej sodbe z dne 14. januarja 1982 v zadevi Reina (65/81, Recueil, str. 33, točka 7), z dne 20. oktobra 1993 v zadevi Balocchi (C-10/92, Recueil, str. I-5105, točka 16), z dne 11. julija 1996 v zadevi SFEI in drugi (C-39/94, Recueil, str. I-3547, točka 248) in z dne 8. novembra 2001 v zadevi Adria-Wien Pipeline in Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, Recueil, str. I-8365, točka 19).

15 – Glej sodbo Liga Portuguesa de Futebol Profissional (navedena zgoraj v opombi 10, točka 40). V njej je Sodišče opozorilo na svojo ustaljeno sodno prakso, po kateri mora nacionalno sodišče po eni strani opredeliti dejanske in pravne okoliščine predloženih vprašanj ali vsaj pojasniti dejanske primere, na katerih ta vprašanja temeljijo. Po drugi strani morajo biti v predložitevni odločbi navedeni natančni razlogi, iz katerih se je nacionalno sodišče spraševalo o razlagi prava Skupnosti in iz katerih je menilo, da je treba Sodišču predložiti vprašanja za predhodno odločanje. V teh okoliščinah je nujno, da nacionalno sodišče vsaj minimalno pojasni, zakaj je izbralo določbe Skupnosti, katerih razlago predlaga, in povezavo, ki jo je ugotovilo med temi določbami in nacionalno zakonodajo, ki se uporablja v sporu o glavni stvari.

namen je varstvo pravic, ki jih imajo posamezniki na podlagi prava Skupnosti, vendar ta pravila ne smejo biti manj ugodna od tistih, ki veljajo za podobna nacionalna pravna sredstva (načelo enakovrednosti), in dejansko ne smejo onemogočati ali čezmerno oteževati uveljavljanja pravic, ki jih daje pravni red Skupnosti (načelo učinkovitosti).¹⁶

varstva pravic posameznikov, ki jo ima postopek predhodnega odločanja.¹⁷ Kljub temu je očitno, da predložitveno sodišče tega popolnoma ne izključuje. Glede na to, da mora Sodišče predložitvenemu sodišču dati koristne odgovore na njegova vprašanja,¹⁸ je treba v nadaljevanju preizkusiti združljivost te določbe z zgoraj navedenimi načeli.

68. Na podlagi razmeroma kratkih navedb predložitvenega sodišča o razlogih, zaradi katerih je bilo zastavljeno to vprašanje za predhodno odločanje, ni mogoče ugotoviti, koliko bi člen 23 Statuta lahko nasprotoval določbi, kot je člen 155/A(2) madžarskega zakona o civilnem postopku. Sploh pa ni razvidno, koliko bi lahko zadevna določba posegla v funkcijo

69. Po navedbah madžarske vlade¹⁹ gre pri zadevni določbi za procesno določbo, ki predložitvenemu sodišču nalaga obveznost seznanitve. To določbo utemeljuje z nujnostjo, da je takoj, ko je mogoče, seznanjena s predlogi za sprejetje predhodnih odločb nacionalnih sodišč, zlasti ker lahko ti predlogi neposredno vplivajo tako na nacionalno pravo kot tudi na presojo prava Skupnosti s strani

16 – Glej v tem smislu sodbe z dne 14. decembra 1995 v združenih zadevah *Van Schijndel in van Veen* (C-430/93 in C-431/93, Recueil, str. I-4705, točka 17), z dne 15. septembra 1998 v združenih zadevah *Ansaldo Energia in drugi* (od C-279/96 do C-281/96, Recueil, str. 5025, točki 16 in 27), z dne 1. decembra 1998 v zadevi *Levez* (C-326/96, Recueil, str. I-7835, točka 18), z dne 16. maja 2000 v zadevi *Preston in drugi* (C-78/98, Recueil, str. I-3201, točka 31), z dne 6. decembra 2001 v zadevi *Clean Car Autoservice* (C-472/99, Recueil, str. I-9687, točka 28), z dne 9. decembra 2003 v zadevi *Komisija proti Italiji* (C-129/00, Recueil, str. I-14637, točka 25), z dne 19. septembra 2006 v združenih zadevah *i-21 Germany in Arcor* (C-392/04 in C-422/04, ZOdl., str. I-8559, točka 57), z dne 26. oktobra 2006 v zadevi *Mostaza Claro* (C-168/05, ZOdl., str. I-10421, točka 24), z dne 7. junija 2007 v združenih zadevah *Van der Weerd in drugi* (od C-222/05 do C-225/05, ZOdl., str. I-4233, točka 28) in z dne 6. oktobra 2009 v zadevi *Asturcom* (C-40/08, ZOdl., str. I-9579, točka 38).

17 – Upoštevati je namreč treba, da ima poleg objektivne funkcije zagotavljanja enotne uporabe prava Skupnosti v državah članicah postopek predhodnega odločanja pomen tudi za varstvo pravic posameznikov. Kajti fizične ali pravne osebe, ki jim člen 230, četrti odstavek, ES le omejeno omogoča vložitev tožbe proti pravnim aktom Skupnosti, imajo kot stranke sodnega postopka v državi članici možnost, da pred nacionalnim sodiščem uveljavljajo neveljavnost aktov Skupnosti, ki so pomembni za odločitve v njihovem postopku, oziroma da s postopkom predhodnega odločanja pred Sodiščem dobijo razlago prava Skupnosti, ki je zanje ugodna (o tem glej *Schwarze, J., v: EU-Kommentar* (ur. Jürgen Schwarze), 2. izdaja., Baden-Baden 2009, člen 234 ES, točka 4, str. 1810).

18 – V sodbi z dne 12. julija 1979 v zadevi *Union Laitière Normande* (244/78, Recueil, str. 2663, točka 5) je Sodišče pojasnilo, da člen 234 ES Sodišču sicer ne omogoča presojanja razlogov za predlog za sprejetje predhodne odločbe, da pa je morda zaradi potrebe po koristni razlagi prava Skupnosti treba opredeliti pravni okvir, v katerega naj se vključi zaprosena razlaga. Po mnenju *Lenaerts, K./Arts, A./Maselis, L.*, navedeno delo (opomba 9), str. 188, točka 6-021, Sodišča nič ne ovira pri tem, da bi svoje razumevanje dejstev v postopku v glavni stvari in nekatere vidike nacionalnega prava predstavilo kot izhodišče za koristno razlago relevantnih določb in načel prava Skupnosti.

19 – Glej točko 55 pisnega stališča madžarske vlade.

teh sodišč. Po mnenju madžarske vlade obstaja „prednostni interes“ zadevne države na pravnem področju, da je čim prej seznanjena. Glede na dejstvo, da člen 23, prvi odstavek, drugi stavek, Statuta v povezavi s členom 104 (1) Poslovnika že predvideva dolžnost sodnega tajnika, da o predložitvenem sklepu nacionalnega sodišča uradno obvesti med drugim države članice – skupaj z državo članico, v kateri je sedež predložitvenega sodišča – je mogoče prednost te procesne določbe objektivno videti zgolj v prihranku časa za vlado zadevne države članice, da pripravi pisne vloge in stališča v smislu člena 23, drugi odstavek, Statuta glede na morebitno udeležbo v pisnem postopku pred Sodiščem.

ne upoštevajo le čisto formalni vidiki, se je treba smiselno vprašati tudi o konkretnih učinkih zadevne nacionalne določbe.

70. Čeprav za obstoj podobnih določb v primerljivih nacionalnih postopkih ni opornih točk, kar otežuje pravni preizkus glede na načelo enakovrednosti, je po mojem mnenju vprašljivo že, koliko bi bila lahko takšna določba, denimo s stališča hipotetičnega imetnika subjektivnih pravic iz prava Skupnosti, ki jih želi sodno uveljaviti, „manj ugodna“. Če se pri preizkusu zahteve po enakovrednosti

71. Glede na vprašanje združljivosti sporne določbe z načelom učinkovitosti je mogoče ugotoviti, da zadevna ureditev nikakor ni takšna, da bi lahko predložitev vprašanja Sodišču praktično onemogočila ali čezmerno otežila, zlasti ker je njen učinek, kot je bilo že povedano, omejen na golo obveznost seznanitve. Ravnanja v skladu z določbo torej nikakor ni mogoče razumeti kot pogoj za predložitev vprašanja Sodišču. Sporna določba poleg tega ne vsebuje ničesar o tem, kakšne bi bile pravne posledice morebitne kršitve te obveznosti seznanitve. Ker ta obveznost s stališča hipotetičnega imetnika subjektivnih pravic iz prava Skupnosti zanj nima nikakršnega učinka, temveč se nanaša le na razmerje med nacionalnim sodiščem in vlado, je treba izhajati iz tega, da ji načelo učinkovitosti ne nasprotuje.

72. Sporna določba je torej v skladu z načeloma enakovrednosti in učinkovitosti.

- c) Načelo lojalnosti do Skupnosti iz člena 10 ES neizpolnitve obveznosti po členu 226 ES²² oziroma členu 258 PDEU, po drugi strani pa lahko to z uveljavljanjem odškodninskih zahtevkov na podlagi prava Skupnosti zoper državo članico pred nacionalnimi sodišči sankcionirajo tudi posamezniki.²³

73. Dalje, lahko bi šlo tudi za kršitev načela lojalnosti do Skupnosti iz člena 10 ES. To načelo utemljuje nekatere obveznosti sodelovanja nacionalnih sodišč v razmerju do Unije, predvsem pa obveznost zagotavljanja pravne pomoči in obveznost sodnega dialoga s Sodiščem.²⁰ To velja zlasti v okviru postopka predhodnega odločanja, ki ga Sodišče razume kot instrument sodelovanja sodišč. Zato je v sodni praksi Sodišča priznано, da pomeni kršitev obveznosti predložitve iz člena 234, tretji odstavek, ES s strani nacionalnih sodišč na zadnji stopnji kršitev prava Skupnosti.²¹ Objektivno samovoljna nepredložitve Sodišču krši člen 10 ES v povezavi s členom 234 ES, kar lahko po eni strani Komisija in druge države članice uveljavljajo v postopku zaradi

74. Če ne gre za obveznost predložitve, kar lahko glede na neobstoje nasprotnih navedb predložitvenega sodišča domnevamo v postopku v glavni stvari, bi bila po mojem mnenju kršitev člena 10 ES v povezavi s členom 234 ES mogoča le, če bi imele nekatere določbe nacionalnega procesnega prava takšen vpliv na odločanje nacionalnih sodišč, da bi jih glede na okoliščine odvrčale od izvajanja pravice nasloviti na Sodišče predlog za sprejetje predhodne odločbe. Za kršitev bi lahko šlo glede na to, da bi bilo s tem moteno razmerje sodelovanja med Sodiščem in nacionalnimi sodišči, in sicer v škodo enotne

20 – V tem smislu Kahl, W., v: *ELIV/EGV-Kommentar* (ur. Christian Calliess/Matthias Ruffert), 3. izd., München 2007, člen 10, točka 47, str. 450.

21 – Glej sodbo z dne 30. septembra 2003 v zadevi Köbler (C-224/01, Recueil, str. I-10239).

22 – Glej v opombi 16 navedeno sodbo Komisija proti Italiji, točka 33 in naslednje, ki pa se ne sklicuje na člen 10 ES.

23 – Glej v opombi 21 navedeno sodbo Köbler. O možnosti za postopek zaradi neizpolnitve obveznosti in odškodninske odgovornosti držav članic zaradi kršitve prava Skupnosti glej Lenaerts, K./Art, D./Maselis, L., navedeno delo (opomba 9), točka 2-053 in naslednje, stran 77 in naslednje.

razlage in uporabe prava Skupnosti v vseh državah članicah Evropske unije.²⁴

te pravice ne more omejevat, ²⁵ je treba torej izrecno pritrčiti. Zato je Sodišče že v sodbi Rheinmühlen ²⁶ utemeljeno presodilo, da se določba nacionalnega prava, ki nasprotuje izvedbi postopka, predvidenega v členu 234 ES, ne sme uporabiti.

75. Za enotno razlago in učinkovito uporabo prava Skupnosti je namreč nujno, da se lahko nižja sodišča vseh držav članic posvetujejo s Sodiščem. Poleg tega je to instrument, ki iz vseh nacionalnih sodišč naredi sodišča Skupnosti. S predlogom za sprejetje predhodne odločbe nacionalno sodišče neodvisno od drugih organov ali sodišč na drugih stopnjah v državi članici sodeluje pri razpravi o pravu Skupnosti. Pravnemu mnenju, ki ga je generalni pravobranilec M. Poiares Maduro zagovarjal v sklepnih predlogih v zadevi Cartesio (C-210/06) in v skladu s katerim daje pravo Skupnosti vsakemu sodišču vsake države članice pravico predložiti Sodišču vprašanja za predhodno odločanje, nacionalno pravo pa

76. Vendar pa sporna nacionalna določba, kot je bilo že povedano, ²⁷ nikakor ni oblikovana kot pogoj za predložitev vprašanja Sodišču, temveč za nacionalna sodišča vzpostavlja le obveznost seznanitve v razmerju do pristojne vladne službe. Zaradi takšne procesne določbe pa odločitve nacionalnih sodišč o naslovitvi predloga za sprejetje predhodne odločbe na Sodišče tudi niso podrejene volji izvršilne oblasti. Tako ni razvidno, koliko lahko obveznost spoštovanja tega postopka negativno vpliva na pripravljenost nacionalnih sodišč za predložitev.

77. Ker sporna določba ne omejuje pravice nacionalnih sodišč do vlaganja predlogov za sprejetje predhodne odločbe na Sodišče, s tem ni kršeno načelo lojalnosti do Skupnosti iz člena 10 ES.

24 – Sodišče je večkrat pojasnilo, da ureditev, ki jo člen 234 ES določa za zagotovitev enotne razlage prava Skupnosti v državah članicah, vzpostavlja neposredno sodelovanje med Sodiščem in nacionalnimi sodišči v okviru postopka, ki ne poteka na predlog strank (glej sodbi z dne 12. februarja 2008 v zadevi Kempter, C-2/06, ZOdl., str. 1-411, točka 41, in z dne 16. decembra 2008 v zadevi Cartesio, C-210/06, ZOdl., str. 1-9641, točka 90). Kot pojasnjuje Everling, U., navedeno delo (opomba 7), str. 16, je popolnoma jasno, da bi organi in sodišča različnih držav članic brez prizadevanja za enotno razlago prava Skupnosti odločala povsem različno. To nalogo ima Sodišče v postopku predhodnega odločanja. Sodišče je od vsega začetka poudarjalo, da spada enotna razlaga in uporaba prava Skupnosti med temeljna načela prava Skupnosti, drugačni nacionalni predpisi pa ne smejo vzbujati dvoma o njej. Sodišče se pri tem sklicuje na sodbo Rheinmühlen.

25 – Glej sklepne predloge generalnega pravobranilca M. Poiaresa Madura, predstavljene 22. maja 2008 v zadevi Cartesio (C-210/06, ZOdl., str. 1-9641, točka 21). Podobno tudi Classen, C. D., *Europarecht* (ur. Reiner Schulze in Manfred Zuleeg), točka 76, str. 204, ki meni, da nacionalno procesno pravo ne sme omejiti pravice predložitve.

26 – Glej sodbo z dne 16. januarja 1974 v zadevi Rheinmühlen (166/73, Recueil, str. 33, točki 2 in 3) in v opombi 16 navedeno sodbo Van Schijndel in van Veen (točka 18).

27 – Glej točko 71 teh sklepnih predlogov.

d) Načelo enakosti orožij v postopku

enakopravnost, za katero skrbi sodišče v smislu enakih možnosti v postopku. Po tem načelu postopka imajo stranke predvsem pravico, da navedejo vse, kar je relevantno za sodno odločbo, in da samostojno uveljavljajo vsa procesna sredstva za obrambo, ki so potrebna za odvrnitev nasprotnikovega napada.

78. Nacionalno določbo, kot je ta iz obravnavane zadeve, bi lahko dalje obravnavali glede na njeno združljivost z načelom enakosti orožij v postopku, zlasti ker je madžarska vlada zaradi zgodnje seznanjenosti s predlogom nacionalnih sodišč za sprejetje predhodne odločbe postavljena v položaj, ki je v procesnem smislu ugodnejši od položaja drugih udeležencev postopka, saj ima več časa za pripravo pisnih vlog ali stališč v smislu člena 23, drugi odstavek, Statuta.

79. V sodni praksi Sodišča je načelo enakosti orožij v postopku priznано kot procesno jamstvo.²⁸ Dogmatično gledano izvira iz splošnega pravnega načela poštenega postopka,²⁹ ki zavezuje sodišča Unije in ki je izraz tako načela pravne države kakor splošnega načela enakosti. Zagotavlja formalno enakost pravnih položajev strank v postopku in materialno

80. Upoštevati pa je treba, da je to načelo tesno povezano z načelom *kontradiktornega postopka*.³⁰ Njegovo izhodišče so nasprotujoči si interesi strank, ki zahtevajo ravnotežje pravic in obveznosti ter enake možnosti ravnanja v postopku. Za kontradiktorne postopke, kakršni so postopek zaradi neizpolnitve obveznosti, ničnostna tožba ali tožba zaradi nedelovanja, je značilno, da tožeča stranka tožbeni predlog, ki ga opira na pravo Skupnosti, usmeri proti toženi stranki, ki se proti tožbenemu predlogu brani. Tožeča in tožena stranka sta *stranki* spora. Postopki, ki niso kontradiktorni, pa imajo objektivno funkcijo varstva pravic in nadzora. Ne poznajo strank, ampak le *udeležence*.³¹ Najpomembnejši primer postopka, ki ni kontradiktoren, je postopek predhodnega odločanja v skladu

28 – Glej sodbi Sodišča z dne 15. junija 2000 v zadevi TEAM proti Komisiji (C-13/99, Recueil, str. I-4671, točki 35 in 36) in z dne 9. septembra 1999 v zadevi Petrides (C-64/98 P, Recueil, str. I-5187, točka 31). Glej sodbo Splošnega sodišča z dne 29. junija 1995 v zadevi ICI proti Komisiji (T-36/91, Recueil, str. II-1847, točka 93).

29 – V tem smislu Sachs, B., *Die Ex-Officio-Prüfung durch die Gemeinschaftsgerichte*, Tübingen 2008, str. 208. Vezanost sodišč Unije na splošno pravno načelo poštenega postopka je Sodišče prvič izrecno priznalo v sodbi z dne 17. decembra 1998 v zadevi Baustahlgewerbe proti Komisiji (C-185/95 P, Recueil, str. I-8417, točka 21).

30 – Tako tudi Sachs, B., navedeno delo (opomba 29). Glej v opombi 28 navedeno sodbo Petrides, točka 31.

31 – Glej Koenig, C./Pechstein, M./Sander, C., *EU-/EG-Prozessrecht*, 2. izdaja, Tübingen 2002, točka 123, str. 65.

s členom 234 ES, ki je namenjen zagotavljanju enotne uporaba prava Skupnosti.³² Drugače kot zgoraj navedeni direktni tožbi in postopek za izdajo mnenja v skladu s členom 300(6) ES oziroma členom 218(11) PDEU pa pri tem ne gre za samostojen postopek, temveč za *vmesni postopek* v okviru spora, ki teče pred sodiščem države članice. V tem postopku se odloča le o posameznih, za odločitev v postopku v glavni stvari pomembnih vprašanjih razlage ali veljavnosti prava Skupnosti. Trditve, ki jih države članice kot udeleženske postopka pred Sodiščem dajejo s pisnimi vlogami ali pisnimi stališči v pisnem postopku, zato ne moremo šteti za trditve strank. Kot pravilno navaja Komisija, so bolj podobne pravnim navedbam, ki jih podaja *amicus curiae*, saj

so namenjene izključno podpori Sodišču pri sprejemanju odločbe.³³

81. Na podlagi zgornjih pojasnil je mogoče bolje razumeti smisel in namen določbe člena 23, drugi odstavek, Statuta. Določitev dvo-mesečnega roka je torej prej kot zagotavljanju enakosti orožij namenjena učinkovitemu delovanju sodnega sistema. Po eni strani naj bi udeležencem postopka zagotovila primerno dolg čas za pripravo in vložitev pisnih vlog. Po drugi strani naj bi bilo s tem zagotovljeno hitro vodenje postopka.

82. Glede na to načela enakosti orožij v postopku ni mogoče uporabiti v obravnavanem primeru. Zato se nobeden od udeležencev postopka ne more sklicevati na to, da je v procesno manj ugodnem položaju od madžarske

32 – V tem smislu Koenig, C./Pechstein, M./Sander, C., navedeno delo (opomba 31), str. 65, Wägenbaur, B., navedeno delo (opomba 7), člen 23 Statuta Sodišča ES, točka 2, str. 27, ter Everling, U., navedeno delo (opomba 7), str. 56. V svoji sodni praksi označuje Sodišče postopek predhodnega odločanja kot „nepravdni postopek“, ki ima značilnost vmesnega spora znotraj spora, ki teče pred predložitvenim sodiščem, strankam pa je odvzeta vsakršna pobuda, saj imajo le možnost, da se izrečejo v pravnem okviru, ki ga je določilo predložitveno sodišče (glej sklep predsednika Sodišča z dne 24. oktobra 2001 v zadevi Dory, C-186/01 R, Recueil, str. I-7823, točka 9 in navedena sodna praksa). Tako torej Sodišče razlikuje postopek predhodnega odločanja od pravega „pravnega postopka“ v sporu pred predložitvenim nacionalnim sodiščem. Zaradi bistvene razlike med pravnim postopkom in postopkom, predvidenem v členu 234 ES, Sodišče denimo odklanja uporabo določb, ki so predvidene zgolj za pravdni postopek.

33 – Tako očitno meni tudi generalni pravobranilec L.A. Geelhoed v sklepnih predlogih, predstavljenih 28. novembra 2002 v združenih zadevah Komisija proti Nemčiji (C-20/01 in C-28/01, Recueil, str. I-3609, št. 42), kot izhaja iz nasprotnega sklepanja. Generalni pravobranilec navaja, da namen intervencije ni, da intervenient kot *amicus curiae* vlaga pisne vloge ali pisno ali ustno podaja stališča in s tem podpira sodišče Skupnosti, kot je predvideno v členu 20, drugi odstavek, Statuta in členu 104(4) Poslovnika. Sklicevanje na člen 104(4) Poslovnika omogoča sklep, da udeleženec postopka, ki v okviru postopka predhodnega odločanja vlaga pisne vloge ali podaja stališča, deluje kot *amicus curiae*. Podobno stališče ima očitno Everling, U., navedeno delo (opomba 7), str. 57, ki se sklicuje na podporno funkcijo Komisije v postopku pred Sodiščem. Poleg tega opozarja, da so države članice izkoriščale možnost predložiti stališča predvsem tedaj, kadar bi bili v posameznem primeru prizadeti njihovi konkretni interesi, na primer veljavnost nacionalnih določb, interesi njihovih državljanov ali bi se na splošno posegalo v položaj držav članic v sistemu Skupnosti.

vlade le zato, ker je bila ta zaradi svoje notranje ureditve prej seznanjena s predlogom za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je podalo sodišče te države članice.

članico, v kateri je to sodišče.³⁴ Uradna obvestitev drugih udeležencev, naštetih v členu 23 Statuta, se zaradi pospešitve postopka glede na potrebne prevode dokumentov v postopku takrat še ne opravi. To določbo je treba razumeti tako, da je skupnostni zakonodajalec implicitno priznal prednostno potrebo po seznanitvi zadevne države članice. Glede na to zakonodajalčevo vrednostno odločitev Republike Madžarske ni mogoče kritizirati, ker je uvedla ureditev, katere namen je zagotoviti, da je njena vlada, brž ko je mogoče, seznanjena o predlogih za sprejetje predhodne odločbe, ki jih dajo njena sodišča.

e) Sistematična primerjava z določbami nujnega postopka

3. Sklep

83. Kot dalje izhaja iz določb Poslovnika o nujnem postopku predhodnega odločanja, je lahko iz nujnih razlogov prednostna seznanitev neke države članice celo potrebna. Člen 104b (2) Poslovnika tako določa, da sodni tajnik o predlogu za sprejetje predhodne odločbe, v katerem je zastavljeno eno ali več vprašanj glede področij iz naslova VI Pogodbe o Uniji ali naslova IV tretjega dela Pogodbe ES – če je nacionalno sodišče predlagalo uporabo nujnega postopka ali je predsednik Sodišča pristojnemu senatu naložil, naj preuči, ali je treba predlog obravnavati po nujnem postopku – nemudoma uradno obvesti državo

84. Glede na povedano niti iz člena 23 Statuta niti iz siceršnjega prava Skupnosti ne izhajajo pravne zahteve, ki bi nasprotovale nacionalni procesni določbi, po kateri so nacionalna sodišča zavezana svoj predlog za sprejetje predhodne odločbe, ko ga pošljejo Sodišču, hkrati v vednost poslati tudi ministru za pravosodje.

34 – Wägenbaur, B., navedeno delo (opomba 7), člen 104b Poslovnika Sodišča, točka 9, str. 245, meni, da se o takšnem predlogu za sprejetje predhodne odločbe v skladu z idejo nujnosti takoj uradno obvesti predvsem stranke, ki so prizadete, in šele potem vse druge udeležence, naštete v členu 23 Statuta, torej še preden Sodišče odloči o vprašanju, ali naj se predlog obravnava po nujnem postopku. Enako velja za odločitev, ali se predlog obravnava po nujnem postopku ali ne.

C – Drugo in tretje vprašanje za predhodno odločanje

najprej na kratko orisati splošno pristojnost Sodišča za razlago.

1. Splošno

85. Drugo vprašanje za predhodno odločanje se v bistvu nanaša na razlago člena 234 ES. Z njim predložitveno sodišče prosi za odgovor na vprašanje, ali pristojnost Sodišča za razlago zajema tudi pojem „nedovoljeni pogodbeni pogoji“ v smislu člena 3(1) Direktive 93/13 ter v prilogi k tej direktivi naštetih pogojev. Tretje vprašanje za predhodno odločanje, ki se nanaša na pooblastilo Sodišča za podajanje usmeritev za razlago, je zastavljeno izrecno za primer, če bi bil odgovor na drugo vprašanje pritrdilen, in je z njim tesno vsebinsko povezan. Zato je treba na obe vprašanji za predhodno odločanje odgovoriti skupaj.

86. Iz načina oblikovanja vprašanj za predhodno odločanje izhaja negotovost predložitvenega sodišča v zvezi z vlogo Sodišča in nacionalnih sodišč v okviru razlage in uporabe Direktive 93/13. Pred obravnavo pravnih vprašanj, ki jih zastavlja predložitveno sodišče, je zato po mojem mnenju zaradi boljšega razumevanja razmerja sodelovanja, značilnega za postopek predhodnega odločanja, treba

2. Obseg pristojnosti Sodišča za razlago

87. V zvezi s prvim vidikom je treba opozoriti, da so lahko predmet predloga za razlago načeloma vse določbe prava Skupnosti. To potrjuje člen 220, prvi odstavek, ES, ki Sodišču nalaga, da v mejah svoje pristojnosti za razlago te pogodbe zagotavlja spoštovanje „prava“. Člen 234, prvi odstavek, točka (b), ES spet pojasnjuje, da se pristojnost Sodišča med drugim razteza tudi na „akte institucij Skupnosti“, kar se nanaša na celotno sekundarno pravo, vključno s pravnimi akti, navedenimi v členu 249 ES. Glede na to ima Sodišče pooblastilo za razlago pravnega akta, kakršna je Direktiva 93/13. To pooblastilo prav tako zajema pravne pojme, ki jih vsebuje ta direktiva in ki jih je v skladu s sodno prakso treba načeloma avtonomno razlagati, če ne odkazujejo na pravne rede držav članic.³⁵

³⁵ – Glej med drugim sodbe z dne 18. januarja 1984 v zadevi Ekro (327/82, Recueil, str. 107, točka 11), z dne 19. septembra 2000 v zadevi Linster (C-287/98, Recueil, str. I-6917, točka 43), z dne 9. novembra 2000 v zadevi Yiadom (C-357/98, Recueil, str. I-9265, točka 26), z dne 6. februarja 2003 v zadevi SENA (C-245/00, Recueil, str. I-1251, točka 23), z dne 12. oktobra 2004 v zadevi Komisija proti Portugalski (C-55/02, ZOdl., str. I-9387, točka 45), z dne 27. januarja 2005 v zadevi Junk (C-188/03, ZOdl., str. I-885, točke od 27 do 30) in z dne 7. decembra 2006 v zadevi SGAE (C-306/05, ZOdl., str. I-11519, točka 31).

88. Pri pojmu „nedovoljeni pogoj“ v smislu člena 3 Direktive 93/13 sicer ne gre za navezovanje na kategorije iz prava države članice. Kot pa je Sodišče pravilno ugotovilo, ta določba s sklicevanjem na pojme dobre vere ter znatnega in neutemeljenega neravnotežja med pravicami in obveznostmi pogodbenih strank *le abstraktno* določa dejavnike, na podlagi katerih velja pogodbeni pogoj, ki ni bil posamično dogovorjen, za nedovoljen.³⁶ Kljub poskusu konkretizacije s strani zakonodajalca Skupnosti, ki se v členu 3(3) sklicuje na seznam pogojev v prilogi k direktivi, ni mogoče prezreti, da je dejanski stan nedovoljenosti *oblikovan le kot generalna klavzula*.³⁷ Pojem „nedovoljenega pogoja“ je torej nedoločen pravni pojem, ki ga je treba normativno napolniti.

89. Vendar pa potreba po določitvi pomena pravnega pojma – kot je Sodišče potrdilo v sodbi SENA³⁸ v zvezi s pojmom „pravičnega

nadomestila“ iz člena 8(2) Direktive 92/100³⁹ in kot sem nazadnje obširno razložila na primeru pojma „pravičnega nadomestila“ za reprodukcije za zasebno uporabo iz člena 5(2) (b) Direktive 2001/29⁴⁰ v sklepnih predlogih, predstavljenih 11. maja 2010 v še nekončani zadevi SGAE (C-467/08) – ne izključuje vnaprej njegove uvrstitve med avtonomne pojme prava Skupnosti, ki jih je treba v vseh državah članicah razlagati enotno. Nasprotno, posebej je treba upoštevati smisel in namen določbe, za katero se skriva domnevna volja skupnostnega zakonodajalca. V tej zvezi je treba omeniti cilj približevanja zakonodaj, ki mu sledi tudi Direktiva 93/13⁴¹ in ki nujno

36 – Glej sodbi z dne 7. maja 2001 v zadevi Komisija proti Švedski (C-478/99, Recueil, str. I-4147, točka 17) in z dne 1. aprila 2004 v zadevi Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, Recueil, str. I-3403, točka 20).

37 – Tako tudi Pfeiffer, v: *Das Recht der Europäischen Union* (ur. Grabitz/Hilf), knjiga IV, Komentar Direktive 93/13, uvodne opombe, A5, točka 28, str. 14, in Basedow, J., „Der Europäische Gerichtshof und die Klauselrichtlinie 93/13: Der verweigerte Dialog“, *Festschrift für Günter Hirsch zum 65. Geburtstag*, 2008, str. 58.

38 – Navedena v opombi 35.

39 – V zadevi SENA je bilo Sodišče zaproseno za razlago pojma „pravičnega nadomestila“ v smislu člena 8(2) Direktive 92/100 o pravici dajanja v najem in pravici posojanja ter o določenih pravicah, sorodnih avtorski, na področju intelektualne lastnine (UL L 346, str. 61). V sodbi se je Sodišče najprej sklicevalo na zgoraj navedeno sodno prakso glede avtonomne razlage pojmov prava Skupnosti, nato pa opozorilo, da Direktiva 92/100 tega pojma ne opredeljuje. Sodišče je pri tem očitno štelo, da zakonodajalec Skupnosti zavestno ni določil natančne in kognentne metode izračunavanja tega nadomestila. Zato je izrecno priznalo, da lahko države članice same uredijo določitev takšnega „pravičnega nadomestila“ tako, da določijo „primerna merila, da v okviru meja, ki jih določa pravo Skupnosti, zlasti pa direktiva, zagotovijo spoštovanje tega skupnostnega pojma“, pri tem pa se je omejilo na poziv državam članicam, naj na podlagi ciljev Direktive 92/100, kot so navedeni predvsem v uvodnih izjavah, pojem „pravičnega nadomestila“ znotraj Skupnosti uporabljajo kar najenotneje. Pri tem velja posebej poudariti, da okoliščina, da je bilo ta pojem treba konkretizirati z merili, ki se določijo v nacionalnem pravu, Sodišča ni odvrnila od tega, da je pojasnilo, da je treba pojem „pravičnega nadomestila“ v smislu člena 8(2) Direktive 92/100 v vseh državah članicah razlagati enotno in prenesti v pravo vseh držav članic. Sodišče je torej tudi v posebnih okoliščinah te zadeve nazadnje lahko potrdilo skupnostno naravo pojma in potrebo po njegovi avtonomni skupnostni razlagi.

40 – Direktiva 2001/29/ES Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi (UL L 167, str. 10).

41 – Glej pravno podlago v členu 95 ES ter na primer uvodne izjave 1, 2, 3 in 10 Direktive 93/13.

predpostavlja razvoj avtonomnih konceptov prava Skupnosti, vključno z enotno terminologijo, če ne želi zgrešiti svojega zakonodajnega cilja. Naloga z razlago podrobneje konkretizirati skupnostni pojem „nedovoljenega pogoja“, in sicer zavezujoče za vsa sodišča Evropske unije, spada med pristojnosti Sodišča, ki v tem smislu odloča na najvišji stopnji.⁴²

pritrnilno. Pravilnost tega mnenja potrjuje tudi sodba Océano Grupo,⁴³ v kateri se je Sodišče pri razlagi člena 3 Direktive 93/13 sklicevalo na vrsto pogodbenega pogoja, navedeno v točki 1(q) priloge.⁴⁴ To prav tako izhaja iz sodbe Pannon GSM,⁴⁵ v kateri je Sodišče izrecno pojasnilo, da je v tej zadevi pri izvajanju pristojnosti, ki mu je podeljena v členu 234 ES, razlagalo „splošna merila“, ki jih je uporabil zakonodajalec Skupnosti za opredelitev pojma nedovoljenega pogodbenega pogoja – s čimer je bila mišljena prav ta vrsta pogodbenega pogoja iz točke 1(q) priloge.

90. Na nadaljnje vprašanje, ali pristojnost Sodišča za razlago zajema tudi pogodbene pogoje, našete v prilogi k tej direktivi, je treba glede na gornje preudarke odgovoriti v celoti

3. Razmejitev med pristojnostmi Sodišča in nacionalnih sodišč pri nadzoru nad nedovoljenimi pogodbenimi pogoji

42 – V tem smislu Röthel, A., „Missbräuchlichkeitskontrolle nach der Klauselrichtlinie: Aufgabenteilung im supranationalen Konkretisierungskatalog“, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2005, str. 422, ki opozarja, da prevladujoče mnenje v teoriji trenutno izhaja iz tega, da ima Sodišče pristojnost odločanja na zadnji stopnji tudi o konkretizaciji generalnih klavzul in pojmov, ki jih je treba normativno napolniti. Sodišče ima pooblastilo za avtoritativno konkretizacijo na zadnji stopnji in torej prerogativo za konkretizacijo. Med argumenti avtorica navaja namen postopka predhodnega odločanja in cilj približevanja zakonodaj, saj naj drugače pravo Skupnosti ne bi moglo doseči tega cilja. Leible, S., navedeno delo (opomba 44), str. 426, prav tako opozarja, da je po večinskem mnenju v literaturi pojem nedovoljenosti v smislu člena 3(1) Direktive 93/13 treba razlagati avtonomno na evropski ravni. Drugačno mnenje bi pomenilo, da se ne bi upošteval polni učinek sekundarnega prava ter želeni učinek približevanja zakonodaj, ki ga imajo direktive. Podobno tudi Müller-Graff, P.-C., „*Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft*“, v: *Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft*, 2. izdaja, Baden-Baden 1999, str. 56 in naslednje, po mnenju katerega Sodišče pri razlagi zasebnopravnih direktiv izvaja funkcijo civilnega sodišča. Pri tem je Sodišče praviloma pred izzivom, da na podlagi nedoločenih pravnih pojmov, ki jih je zato treba razlagati, v okviru vsakokratnega namena določbe direktive pravo Skupnosti konkretizira in v tem smislu tudi razvija. Kot primer avtor navaja pojem nedovoljenosti iz člena 3(1) Direktive 93/13.

a) Razlika med razlago in uporabo prava Skupnosti

91. To vodi k nadaljnjemu vidiku zastavljene vprašanja, ki ga je treba obravnavati. Če se

43 – Sodba z dne 27. junija 2000 v zadevi Océano Grupo Editorial in Salvat Editores (C-240/98, Recueil, str. I-4941, v nadaljevanju: sodba Océano Grupo).

44 – Glej v opombi 43 navedeno sodbo Océano Grupo, točka 22. Očitno se za pristojnost Sodišča za razlago zavzema tudi Leible, S., „*Gerichtsstandsklauseln und EG-Klauselrichtlinie*“, *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 6/2001, str. 425.

45 – Glej v opombi 4 navedeno sodbo Pannon, točka 42.

namreč drugo vprašanje za predhodno odločanje ne razume le dobesedno, temveč v smislu poziva Sodišču, naj pojasni delitev nalog med njim in nacionalnimi sodišči pri nadzoru nad nedovoljenimi pogodbenimi pogoji, je treba predložitveno sodišče najprej opozoriti na splošno pravilo,⁴⁶ po katerem je med Sodiščem in nacionalnimi sodišči v postopku po členu 234 ES delitev pristojnosti takšna, da mora prvo pravo Skupnosti razlagati, druga pa uporabljati. Zato Sodišče nima pooblastila za uporabo določb prava Skupnosti v konkretnem primeru in torej ni pristojno, da določbe nacionalnega prava uvršča med takšne določbe. Vendar pa je Sodišču pridržana pravica,

da nacionalnemu sodišču da vse napotke za razlago prava Skupnosti, ki bi mu bili lahko v pomoč pri presoji učinkov teh določb.

92. Kot sem nazadnje razložila v sklepnih predlogih, predstavljenih 28. oktobra 2009 v zadevi Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08), je posledica te delitve nalog, ki je neločljivo povezana s postopkom po členu 234 ES, za nadzor nad nedovoljenimi pogodbenimi pogoji v potrošniških pogodbah po mojem mnenju to, da Sodišče ne more podati svojega stališča neposredno v zvezi z nadzorom⁴⁷ in toliko manj v zvezi z združljivostjo posameznega pogoja z Direktivo 93/13, temveč lahko zgolj odloči, kako je treba razlagati to direktivo glede na upoštevni pogoj.⁴⁸ Nacionalno sodišče pa mora na podlagi Direktive 93/13 in relevantnih nacionalnih določb o prenosu ter ob upoštevanju razlagalnih napotkov Sodišča preizkusiti, ali

46 – Glej sodbi z dne 27. marca 1963 v združenih zadevah Da Costa (od 28/62 do 30/62, Recueil, str. 60) in z dne 12. februarja 1998 v zadevi Cordelle (C-366/96, Recueil, str. I-583, točka 9). V tem smislu tudi Craig, P./De Búrca, G., *EU Law*, 4. izd., Oxford 2008, str. 493, po mnenju katerih ima Sodišče na podlagi člena 234 ES sicer pooblastilo za razlago Pogodbe, ne pa izrecno za uporabo Pogodbe v postopku v glavni stvari. Za razdelitev pristojnosti med Sodiščem in nacionalnimi sodišči je značilna razmejitev med razlago in uporabo. V skladu s tem Sodišče razlaga Pogodbo, sodišča pa to razlago uporabljajo v konkretnem primeru. Schima, B., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (ur. H. Mayer), 12. zvezek, Dunaj 2003, člen 234 PES, točka 40, str. 12, meni, da morajo nacionalna sodišča uporabiti normo Skupnosti v konkretnem sporu. Vendar pa avtor priznava, da razmejitev med uporabo in razlago norme ni vedno enostavna. Podobno tudi: Aubry, H./Poillot, E./Sauphanor-Brouillard, N., „Panorama Droit de la consommation“, *Recueil Dalloz*, 13/2010, str. 798, ki opozarjajo na to, da pristojnost Sodišča v okviru postopka predhodnega odločanja po členu 267 PDEU zajema le razlago, ne pa uporabo, pri čemer je spoštovanje tega pravila v praksi lahko težavno.

47 – Tako tudi Nassall, W., „Die Anwendung der EU-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen“, *Juristenzeitung*, 14/1995, str. 690.

48 – Glej moje sklepne predloge, predstavljene 29. oktobra 2009 v zadevi Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, sodba z dne 3. junija 2010, ZOdl., str. I-4785, točka 69). V tem smislu Schlosser, P., v: J. von Staudingers *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 13. izd., Berlin 1998, Einleitung zum AGBG, točka 33, str. 18, ki meni, da predložitve vprašanj Sodišču glede tega, ali so določene klavzule v podrobneje opisanih vrstah pogodb nedovoljene, niso mogoče. Podobno tudi Whittaker, S., „Clauses abusives et garanties des consommateurs: la proposition de directive relative aux droits des consommateurs et la portée de l'harmonisation complète“, *Recueil Dalloz*, 17/2009, str. 1153, s sklicevanjem na sodno prakso Sodišča, predvsem na sodbi Freiburger Kommunalbauten in Pannon GSM.

je zadevni pogodbeni pogoji mogoče škodi v nedovoljen v smislu člena 3(1) te direktive.

Zato je treba na kratko navesti ključne točke te odločbe.

b) Sodna praksa, ki je sledila sodbi *Freiburger Kommunalbauten*

93. Glede na splošno pravilo o pristojnosti za razlago in uporabo prava Skupnosti so bistvene značilnosti te delitve pristojnosti v sodni praksi Sodišča že dolgo opredeljene. V zvezi z nadzorom nad nedovoljenimi pogoji v potrošniških pogodbah v skladu z Direktivo 93/13 pa se šele od sodbe *Freiburger Kommunalbauten*⁴⁹ lahko štejejo za določene⁵⁰.

49 – Navedena v opombi 36.

50 – Röthel, A., navedeno delo (opomba 42), str. 424, meni, da je Sodišče s sodbo *Freiburger Kommunalbauten* jasno spremenilo smer in zdaj izhaja iz pragmatične delitve nalog med njim in nacionalnimi sodišči v okviru boja proti nedovoljenim pogodbenim pogojem v potrošniških pogodbah. Pfeiffer, T., „Prüfung missbräuchlicher Klauseln von Amts wegen (Gerichtsstand) – Günstigkeitsprinzip nach Wahl des Verbrauchers“, *Neue Juristische Wochenschrift*, 32/2009, str. 2369, meni, da je želelo Sodišče s sodbo *Freiburger Kommunalbauten* ustaliti svojo spremenljivo sodno prakso glede nadzora pogodbenih klavzul. Aubry, H./Poillot, E./Sauphanor-Brouillard, N., navedeno delo (opomba 46), str. 798, vidi v sodbi *Freiburger Kommunalbauten* potrditev zgoraj navedene delitve nalog glede razlage in uporabe prava Skupnosti.

94. V tej sodbi je Sodišče ugotovilo, da lahko v okviru izvajanja pristojnosti za razlago prava Skupnosti, ki je nanj prenesena s členom 234 ES, sicer razlaga splošna merila, ki jih je zakonodajalec Skupnosti uporabil za opredelitev pojma nedovoljenega pogodbenega pogoja, ne more pa se izreči o uporabi teh splošnih meril za neki pogodbeni pogoji, saj ta naloga zahteva preizkus na podlagi okoliščin konkretnega primera.⁵¹

95. Sodišče je pri tem poudarilo posebno vlogo nacionalnih sodišč v boju proti nedovoljenim pogodbenim pogojem, zato jim je prepuščalo nalogo konkretnega ugotavljanja, ali pogodbeni pogoji izpolnjuje merila, na podlagi katerih ga je mogoče v smislu člena 3(1) Direktive 93/13 opredeliti za nedovoljene.⁵² Med okoliščine konkretnega primera, ki jih morajo nacionalna sodišča upoštevati pri nadzoru nad pogodbenimi pogoji, sodi po mnenju Sodišča, ki se glede tega sklicuje na člen 4 Direktive 93/13, narava blaga ali storitev, za katero je bila sklenjena pogodba, in vse okoliščine, ki so obstajale ob sklepanju pogodbe. Poleg tega je treba presoditi tudi

51 – Navedena v opombi 36.

52 – Prav tam, točka 25.

posledice, ki jih lahko ima posamezni pogodbeni pogoj v okviru prava, ki se uporabi za pogodbo, kar pomeni proučitev nacionalnega pravnega sistema.⁵³

generalni pravobranilec izrazil bojazen, da bi lahko bili zaradi teh pogojev vedno znova vloženi predlogi za sprejetje predhodne odločbe. Tem argumentom je treba pritrditi, saj presoja nedovoljenosti vsake pogodbenega klavzule, ki mu je predložena, ne more biti naloga Sodišča. Upoštevajoč številnost dejanskih vidikov in vidikov nacionalnega prava, ki jih je treba upoštevati v posameznem primeru,⁵⁴ se poznavanje predmeta spora o glavni stvari s strani *iudex a quo* izkaže kot prednost, ki jo

96. Sodišče je pri tem sledilo sklepnim predlogom generalnega pravobranilca L. A. Gelhoeda, ki se je v bistvu zavzemal za decentraliziran nadzor nad nedovoljenimi pogodbenimi pogoji na ravni držav članic ob ohranjanju monopola Sodišča nad razlago. V sklepnih predlogih je generalni pravobranilec po eni strani opozoril na *nujnost jasne razmejitve pristojnosti* med Skupnostjo in državami članicami na področju varstva potrošnikov, po drugi strani pa je svetoval *ekonomično uporabo pravnih sredstev*. V zvezi s to je utemeljeno implicitno opozoril na nevarnost prevelike uporabe postopka na podlagi člena 234 ES, če bi presoja nedovoljenosti posameznega pogodbenega pogoja spadala v pristojnost Sodišča. Glede na to, da je pojem „nedovoljenega pogoja“ splošen in da se takšne vrste pogodbenih pogojev v potrošniških pogodbah pogosto pojavljajo v različnih oblikah in z različno vsebino, je

54 – Dokler ne obstaja enotno evropsko civilno pravo, mora Sodišče še naprej upoštevati navedbe nacionalnih sodišč o vidikih nacionalnega prava v primeru v glavni stvari, da lahko pojem nedovoljenosti iz člena 3(1) Direktive 93/13 razlaga glede na neko pogodbeno klavzulo. Načeloma pa bi si bilo mogoče zamisliti, da bi Sodišče v iskanju primernih rešitev v civilnopravnih sporih poleg tega kot pomoč uporabilo tudi model zakonika, ki so ga izdelali evropski akademiki, kakršen je Draft Common Frame of Reference (DCFR). V tem smislu glej Heinig, J., „Die AGB-Kontrolle von Gerichtsstandsklauseln – zum Urteil Pannon des EuGH“, *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 24/2009, str. 886 in naslednje, ki opozarja na napredek v razvoju evropskega zasebnega prava ter na oblikovanje skupnih evropskih pravil pogodbenega prava v DCFR oziroma v bodočem skupnem referenčnem okviru, ki lahko Sodišču v prihodnosti ponudi merila za krepitev nadzora nad pogodbenimi pogoji na evropski ravni. Skeptičen pa je nasprotno Freitag, R., „Anmerkung zum Urteil Freiburger Kommunalbauten“, *Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht*, 2004, str. 398, ki prav tako načeloma šteje za mogoče, da bi Sodišče od primera do primera iz civilnopravnega *acquis communautaire* in iz primerjave med pravnimi redi držav članic razvilo avtonomen skupnostnopravni „common European legal denominator“. Ker pa Direktiva 93/13 načeloma zajema vsa področja civilnega prava, bi bilo Sodišče v tem primeru potisnjeno v položaj nadomestnega civilnega zakonodajalca, kar bi sprožilo težave glede horizontalne delitve pristojnosti v Skupnosti ter glede pravne varnosti.

53 – Prav tam, točka 21.

mora sodni sistem Evropske unije izkoristiti za varstvo potrošnikov.⁵⁵

uporaba nacionalnega prava v izključni pristojnosti nacionalnih sodišč, je treba pritrditi tudi temu argumentu.

97. Kot nadaljnji argument je generalni pravobranilec nazadnje navedel *pomembnost nacionalnega prava* v boju proti nedovoljenim pogodbenim pogojem. Ti se pojavljajo predvsem v zasebnopravnih razmerjih, ki jih pretežno ureja nacionalno pravo, zaradi česar bi bilo celo mogoče, da bi imela ista vrsta pogodbenega pogoja v različnih pravnih redih različne pravne posledice. Ob upoštevanju okoliščine, da se konkretna presoja nedovoljenosti pogodbenega pogoja ravna predvsem po nacionalnem pravu⁵⁶ in da je razlaga in

98. Potrditev zgoraj navedenih načel je mogoče najti v sodbi Mostaza Claro⁵⁷ in v nedavni sodbi Pannon GSM⁵⁸, pri čemer zadnja v tem smislu vsebuje še nadaljnje pojasnilo, da morajo nacionalna sodišča pri presoji nedovoljenosti pogodbenega pogoja upoštevati abstraktne preudarke Sodišča, ki jih vsebuje sodba.⁵⁹ Iz tega pa ne izhaja nič drugega kot to, da mora nacionalno sodišče pri izvajanju svojih nadzornih pristojnosti upoštevati razlagalna navodila sodišča Skupnosti.⁶⁰

55 – Basedow, J., navedeno delo (opomba 37), str. 61, utemeljeno opozarja, da bi bilo treba pravosodnopolitične preudarke odkrito izraziti. Avtor meni, da se Sodišče o nedovoljenosti pogodbenih klavzul ne more opredeliti v vsakem posameznem primeru. Po drugi strani pa mora ohraniti možnost določanja smernic v sodni praksi tudi o razlagi generalne klavzule iz člena 3 Direktive 93/13. Heinig, J., navedeno delo (opomba 54), str. 886, meni, da je lahko nedovoljenost posamezne klavzule odvisna od mnogih okoliščin konkretnega primera, katerih presoja je ob upoštevanju vidika učinkovitosti in pri sedanjem stanju evropskega zasebnega prava lahko prepuščena nacionalnim sodiščem. Freitag, R., navedeno delo (opomba 54), str. 398, opozarja, da je nedovoljenost vnaprej pripravljenih pogodbenih pogojev mogoče presojati le na podlagi pravnega referenčnega merila. Dokler ne obstaja enotna evropska kodifikacija civilnega prava, se to zakonsko merilo oblikuje na podlagi vsakokratnega nacionalnega prava, ki pa ga Sodišče ne more presojati. Whitaker, S., navedeno delo (opomba 48), str. 1154, meni, da je nacionalno sodišče primeren forum za ugotavljanje nedovoljenosti pogodbenih klavzul, saj je v boljšem položaju za presojo nacionalnega konteksta, v katerem se te klavzule uporabljajo.

56 – V tem smislu Bernadskaya, E., „L'office du juge et les clauses abusives: faculté ou obligation?“, *Revue Lamy droit d'affaires*, 42/2009, str. 71, ki opozarja, da konkretno presojo pogodbenih pogojev v potrošniških pogodbah opravlja nacionalno sodišče po pravilih prava države članice.

99. V tej zvezi je treba kljub temu poudariti, da smernic za presojo, ki so navedene v teh sodbah, nikakor ni mogoče šteti za izčrpe. Predstavljajo namreč le nekatere od „splošnih meril“ v smislu sodne prakse, ki jih lahko da Sodišče na podlagi monopola nad razlago prava Skupnosti nacionalnemu sodišču.

57 – Navedena v opombi 16, točki 22 in 23.

58 – Navedena v opombi, točka 42.

59 – Prav tam, točka 43.

60 – Sodba Sodišča o vprašanju za predhodno odločanje postane formalno in materialno pravnomočna in zavezuje predložitevno sodišče in druga nacionalna sodišča, ki obravnavajo spor o glavni stvari, vključno s sodišči na višjih stopnjah. Glej sodbo z dne 24. junija 1969 v zadevi Milchkontor (29/68, Recueil, str. 165, točka 3). V tem smislu Schwarze, J., navedeno delo (opomba 17), točka 63, str. 1826.

Konkretizacijo dejanskega stanu nedovoljenosti iz člena 3(1) Direktive 93/13 na ravni Skupnosti lahko tako razumemo kot trajajoč postopek, ki ga mora konec koncev usmerjati Sodišče. Njegova naloga mora biti, da postopoma pojasni abstraktna merila za nadzor nad nedovoljenimi pogoji in z večanjem izkušenj izdela obrise skupnostnega nadzora nad zlorabami. Postopek predhodnega odločanja kot izraz razmerja delitve nalog med Sodiščem in nacionalnimi sodišči predstavlja primerno sredstvo za doseganje pravičnih in procesno ekonomičnih rešitev.⁶¹

101. Na tretje vprašanje za predhodno odločanje je treba odgovoriti, da se predlog za sprejetje predhodne odločbe, s katerim je zaprošeno za takšno razlago, v interesu enotne uporabe ravni varstva pravic potrošnikov, ki jo zagotavlja Direktiva 93/13, v vseh državah članicah lahko nanaša na vprašanje, katere vidike sme ali mora upoštevati nacionalno sodišče, kadar splošna merila, ki jih določa ta direktiva, uporabi za poseben posamični pogodbeni pogo.

D – Četrto vprašanje za predhodno odločanje

4. Sklep

1. Predmet vprašanja

100. Glede na zgornje preudarke je treba na drugo vprašanje za predhodno odločanje odgovoriti, da je Sodišče v skladu s členom 234 ES pristojno tudi za razlago pojma „nedovoljeni pogodbeni pogoji“ v smislu člena 3(1) Direktive 93/13 ter pogodbenih pogojev, ki so naštet v prilogi k tej direktivi.

102. S četrtnim vprašanjem za predhodno odločanje predložitveno sodišče v bistvu prosi za pojasnilo točk 34 in 35 sodbe Pannon GSM⁶², v katerih je Sodišče ugotovilo:

61 – V tem smislu Röthel, A., navedeno delo (opomba 42), str. 427. Avtorica meni, da je skupnostni civilnopravni red v nastajanju bolj od drugih pravnih področjih odvisen od komunikacije in sodelovanja. Postopek predhodnega odločanja tu zagotavlja bistvene možnosti za oblikovanje nadnacionalnega zasebnopravnega reda in nadaljnje usmerjanje integracijskega procesa. V sodbi Freiburger Kommunalbauten avtorica vidi korak v pravo smer. V tej sodbi opisana delitev nalog med Sodiščem in nacionalnimi sodišči naj bi zagotavljala pravične in tudi procesno ekonomične rezultate, ki bi bili široko sprejemljivi.

„Posebne značilnosti sodnega postopka, ki med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom poteka na temelju nacionalnega prava, torej ne morejo biti dejavnik, ki bi lahko

62 – Navedena v opombi 4.

posegel v pravno varstvo, ki ga mora v skladu z določili Direktive imeti potrošnik.

2. Relevantne ugotovitve Sodišča v sodbi Pannon GSM glede na dosedanje sodno prakso o obveznosti nacionalnega sodišča, da opravi preizkus po uradni dolžnosti

Zato je treba na drugo vprašanje odgovoriti, da mora nacionalno sodišče po uradni dolžnosti proučiti nedovoljenost pogodbenega pogoja, če razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi. Če tak pogoj šteje za nedovoljen, ga ne uporabi, razen če potrošnik temu nasprotuje. To obveznost ima nacionalno sodišče tudi, ko preizkuša svojo krajevno pristojnost.“

103. V predložitvenem sklepu predložitveno sodišče navaja,⁶³ da iz sodbe ni mogoče jasno razbrati, kakšen kronološki vrstni red je treba upoštevati. Bodisi nacionalno sodišče nedovoljenost pogodbenega pogoja preizkusi po uradni dolžnosti šele tedaj, ko razpolaga z za to potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi, bodisi preizkus po uradni dolžnosti pomeni tudi, da mora sodišče v okviru preizkusa nedovoljenosti nekega pogodbenega pogoja po uradni dolžnosti ugotavljati in posodabljati za to potrebne pravne in dejanske elemente.

104. Preden se opredelim glede vprašanja za predhodno odločanje, naj zaradi ponazoritve predmeta vprašanja na kratko povzamem za obravnavano zadevo relevantne ugotovitve Sodišča v sodbi Pannon GSM z vidika dosedanje sodne prakse.

105. Ustaljena sodna praksa Sodišča od sodbe Océano Grupo⁶⁴ dalje je, da „varstvo, ki ga direktiva zagotavlja potrošnikom, pomeni, da nacionalno sodišče *lahko* po uradni dolžnosti preizkusi, ali je posamezni pogoj v pogodbi, ki mu je predložena, nedovoljen“, in sicer tudi, „kadar preizkuša dopustnost tožbe, vložene pri nacionalnem sodišču“. Vendar pa ta formulacija pušča odprto vprašanje, ali je Sodišče izhajalo iz dolžnosti ali le možnosti preizkusa nedovoljenosti pogodbenega pogoja. Sodba Pannon GSM je v tem smislu prinesla pomembno razjasnitev, saj je Sodišče v njej ugotovilo, da se vloga nacionalnega sodišča „ne omejuje zgolj na možnost izreči se o morebitni nedovoljenosti pogodbene klavzule“, temveč vsebuje glede tega tudi *obveznost*.⁶⁵ Ta obveznost velja za vse nedovoljene

63 – Glej drugo stran predložitvenega sklepa z dne 2. julija 2009.

64 – Sodba Océano Grupo (navedena v opombi 43, točki 28 in 29), sodba z dne 21. novembra 2002 v zadevi Cofidis (C-473/00, Recueil, str. I-10875, točki 32 in 33) in sodba Mostaza Claro (navedena v opombi 16, točki 27 in 28).

65 – V opombi 4 navedena sodba Pannon GSM.

pogodbene pogoje in s tem tudi za klavzule o pristojnosti sodišč. Iz obveznosti preizkusa je Sodišče izhajalo že v sodbi Cofidis,⁶⁶ še jasneje pa v sodbi Mostaza Claro.⁶⁷ V sodbi Pannon GSM je Sodišče dodalo, da obveznost preizkusa po uradni dolžnosti nujno pomeni, da neveljavnost v skladu s členom 6(1) Direktive 93/13 nastopi po zakonu in je potrošniku ni treba uveljavljati.⁶⁸

3. Pravna presoja

107. Kot pravilno pripominja Komisija, se predložitveno vprašanje ne nanaša na primer, v katerem bi bil pogodbeni pogoj dejansko nedovoljen, temveč na primer, v katerem nacionalno sodišče postane pozorno na *more-biten* nedovoljeni pogodbeni pogoj, in sicer lahko nedovoljenost zgolj domneva, ne more pa je z gotovostjo potrditi. Ker pa Direktiva 93/13 glede tega nima nobenih zahtev, bi bilo v skladu z načelom procesne avtonomije držav članic⁷¹ načeloma treba uporabiti nacionalno procesno pravo.

106. Druga novost, ki jo je prinesla sodba Pannon GSM, je pojasnilo, da lahko nacionalno sodišče sporno klavzulo uporabi, če potrošnika ustrezno opozori in če potrošnik nedovoljenosti ne želi uveljavljati⁶⁹. Prednost tega pristopa se kaže v tem, da potrošnika varuje pred vsiljenim varstvom in da bolj sledi ideji varstva potrošnikov z informacijami⁷⁰.

108. Po drugi strani se zaradi načela procesne avtonomije držav članic ne sme poseči v varstvo potrošnika, kot je v skladu s sodno prakso določeno v členih 6 in 7 Direktive 93/13.⁷² V tem smislu je treba razumeti tudi ugotovitve Sodišča v točki 34 sodbe Pannon GSM, da „posebne značilnosti sodnega postopka, ki med prodajalcem ali ponudnikom

66 – Navedena v opombi 64.

67 – Navedena v opombi 16.

68 – V opombi 4 navedena sodba Pannon, točka 24.

69 – Prav tam, točka 33.

70 – Tako tudi Heinig, J., navedeno delo (opomba 54), str. 886. Osztovits, A./Nemessányi, Z., „Missbräuchliche Zuständigkeitsklauseln in der ungarischen Rechtsprechung im Licht der Urteile des EuGH“, *Zeitschrift für Europarecht, internationales Privatrecht & Rechtsvergleichung*, 2010, str. 25, opozarjata, da je Sodišče s tem odgovorilo na doslej nerazjasnjeno teoretično vprašanje, ali lahko nacionalno sodišče ugotovi ničnost, tudi kadar želi potrošnik, potem ko je poučen, izrecno vztrajati pri klavzuli. Po mnenju avtorjev iz odločbe izhaja tudi, da je, kot kaže, načelo *pacta sunt servanda* močnejše od načela „neveljavnosti“ nedovoljenih pogodbenih pogojev, čeprav sodijo določbe direktive v skladu s sodbo Mostaza Claro med določbe javnega reda.

71 – Glej točko 65 teh sklepnih predlogov.

72 – Sodišče je presodilo, da je pristojnost sodišča, da po uradni dolžnosti obravnava nedovoljenost pogoja, primerno sredstvo za to, da se doseže rezultat, ki je določen v členu 6 Direktive 93/13, da se prepreči, da bi posameznega uporabnika zavezoval nedovoljeni pogoj, ter prispeva k uresničevanju cilja, določenega v njenem členu 7, ker ima lahko taka obravnava odvrtačni učinek, s čimer prispeva k prenehanju nadaljnje uporabe nedovoljenih pogojev v pogodbah, ki jih prodajalec ali ponudnik sklepa s potrošniki (glej sodbe Océano Grupo, navedena v opombi 43, točka 28, Cofidis, navedena v opombi 64, točka 32, in Mostaza Claro, navedena v opombi 16, točka 27).

in potrošnikom poteka na temelju nacionalnega prava, [...] ne morejo biti dejavnik, ki bi lahko posegel v pravno varstvo, ki ga mora v skladu z določili Direktive imeti potrošnik“. Posamezni posegi v procesno avtonomijo držav članic so torej potrebni za uresničevanje ciljev direktive.⁷³ Vprašanje je, ali iz sodbe Pannon GSM izhaja takšen skupnostni poseg v procesno avtonomijo držav članic, in če je odgovor nikalen, ali bi bil takšen poseg potreben.

uporabilo v sodbi Asturcom⁷⁴. Stavek moramo po mojem mnenju razumeti tako, da obveznost preizkusa nastane šele, če v trditvah strank ali drugih okoliščinah sodišče vidi oporne točke za morebitno nedovoljenost.⁷⁵ Le v tem primeru mora sodišče svoje pomsleke glede veljavnosti pogodbenega pogoja po uradni dolžnosti raziskati, ne da bi se ena od strank morala konkretno sklicevati na nedovoljenost.⁷⁶ Iz sodbe pa nasprotno ne

109. V točki 35 sodbe Pannon GSM je Sodišče sicer ugotovilo, da mora nacionalno sodišče po uradni dolžnosti proučiti nedovoljenost pogodbene klavzule, „če razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi“. To formulacijo je Sodišče nazadnje

73 – Da načelo procesne avtonomije držav članic ni nedotakljivo in da so posegi vanj lahko upravičeni, potrjuje Heinig, J., navedeno delo (opomba 54), str. 885, po mnenju katerega obveznost preizkusa klavzul o pristojnosti sodišč v splošnih pogodbenih pogojih ne pomeni nedopustnega posega v avtonomijo urejanja postopka držav članic. Kot avtor pravilno navaja, pooblastila Evropske unije v pravu varstva potrošnikov niso omejena na neko stvarno področje, ampak se lahko nanašajo tudi na procesne vidike. Po drugi strani lahko ravno klavzule o pristojnosti sodišč otežijo uveljavljanje materialnih pravic potrošnikov, kar kažeta zadevi Océano Grupo in Pannon GSM. Da Direktiva 93/13 vključuje tudi procesne vidike, kaže tudi točka 1(q) priloge, po kateri se lahko pogodbeni pogoji razglasi za nedovoljen, če potrošniku oteži uveljavljanje pravic.

74 – Navedena v opombi 15, točka 53.

75 – Iz primerjave med različnimi jezikovnimi različicami izhaja, da bi lahko sporni stavek pomenil kronološki vrstni red ali pogoj. Ne glede na manjše razlike vse različice kažejo na to, da se preizkus nedovoljenosti opravi šele *po tem*, ko so pridobljeni za to potrebni pravni in dejanski elementi. Dansko: „*så snart den råder over de oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver*“; nemško: „*sobald es über die hierzu erforderlichen rechtlichen und tatsächlichen Grundlagen verfügt*“; francosko: „*dès qu'il dispose des éléments de droit et de fait nécessaires à cet effet*“; angleško: „*where it has available to it the legal and factual elements necessary for that task*“; italijansko: „*a partire dal momento in cui dispone degli elementi di diritto e di fatto necessari a tal fine*“; portugalsko: „*desde que disponha dos elementos de direito e de facto necessários para o efeito*“; slovensko: „*če razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi*“; špansko: „*tan pronto como disponga de los elementos de hecho y de Derecho necesarios para ello*“; nizozemsko: „*zodra hij over de daartoe noodzakelijke gegevens, feitelijk en rechtens, beschikt*“; madžarsko: „*amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek*“.

76 – Tako tudi Mayer, C., „Missbräuchliche Gerichtsstandsvereinbarungen in Verbraucherverträgen: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 4.6.2009, C-243/08 – Pannon GSM Zrt./Erzsebet Sustikné Györfi“, *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivat Recht*, 2009, str. 221. Zdi se, da iz tega izhaja tudi Poissonnier, G., „La CJCE franchit une nouvelle étape vers une réelle protection du consommateur“, *Recueil Dalloz*, 34/2009, str. 2314, ko navaja, da je Sodišče v sodbi Pannon GSM obveznost preizkusa nedovoljenosti pogodbene klavzule vezalo na pogoj, da sodišče razpolaga z zato potrebnimi pravnimi in dejanskimi elementi. Ne povsem nedvoumno, vendar morda vseeno v tem smislu, je tudi mnenje Aubry, H./Poillot, E./Sauphanor-Brouillard, N., navedeno delo (opomba 46), str. 798, ki ugotovitev Sodišča štejejo za „logično v procesnoprawnem smislu“.

izhaja, da ima nacionalno sodišče enako obveznost, tudi če s temi elementi ne razpolaga.

odločanje izhaja, da se lahko izvajanje dokazov odredi le na predlog strank. Po madžarskem zakonu o civilnem postopku morajo torej načeloma stranke spora navesti dokazna sredstva.⁷⁷

110. Z drugimi besedami, v pravu Skupnosti ni določbe, ki bi nacionalno sodišče zavezovala, da na lastno pobudo preiskuje, da bi si zagotovilo pravne in dejanske elemente, ki so potrebni za presojo nedovoljenosti pogodbenega pogoja, če s temi elementi ne razpolaga. Nasprotno, pooblastila nacionalnega sodišča so določena v nacionalnem procesnem pravu. V zvezi s tem je treba opozoriti, da je za civilni postopek v pravu držav članic značilno *razpravno načelo*, po katerem morajo stranke navesti vsa relevantna dejstva, na podlagi katerih mora nato sodišče odločiti. To velja očitno tudi za madžarsko civilno procesno pravo, saj iz četrtega vprašanja za predhodno

111. Sodišče je omejitve, ki jih posebne značilnosti nacionalnega civilnega postopka postavljajo za preizkus po uradni dolžnosti s strani nacionalnega sodišča, nedvoumno priznalo v sodbi Van Schijndel in van Veen⁷⁸ z ugotovitvijo, da „pravo Skupnosti nacionalnim sodiščem ne nalaga, naj po uradni dolžnosti preizkusijo razlog kršitve določb Skupnosti, kadar bi jih preizkus tega razloga obvezoval, da se odpovejo predpisani pasivnosti, tako da bi prekoračila meje spora, kot so ga razmejile stranke, in se oprla na druga dejstva in okoliščine od tistih, ki jih je za podlago zahteve navedla stranka postopka, ki ima interes, da se navedene določbe uporabijo“. Iz tega izhaja, da razpravno načelo v civilnem postopku omejuje pristojnosti nacionalnega sodišča za preizkus, ki jih mora pravo Skupnosti sprejeti.⁷⁹

⁷⁷ – Tako tudi Osztoivits, A./Nemessányi, Z., navedeno delo (opomba 70), str. 25, ki se sklicujeta na člen 164 madžarskega zakona o civilnem postopku.

⁷⁸ – Navedena v opombi 16.

⁷⁹ – V tem smislu Poissonnier, G., navedeno delo (opomba 76), ki v razpravnem načelu v civilnem postopku vidi omejitev obveznosti preizkusa, ki jo ima nacionalno sodišče.

112. Ne glede na to je vprašljivo že, ali bi bilo za uresničitev cilja nadzora nad nedovoljenimi pogodbenimi pogoji, ki mu sledi Direktiva 93/13, nacionalnemu sodišču sploh nujno treba naložiti obsežno obveznost preizkusa. Pogodbeni pogoji, ki ga je treba glede na okoliščine šteti za nedovoljenega zato, ker za reševanje sporov iz pogodbe določa sodišče, na območju katerega ima prodajalec ali ponudnik sedež,⁸⁰ bi namreč nacionalno sodišče lahko preizkusilo že v okviru preizkusa lastne pristojnosti po uradni dolžnosti, ne da bi bilo odvisno od izčrpnih trditev strank. To potrjuje tudi procesni položaj v postopku v glavni stvari. Iz spisa je razvidno, da je predložitveno sodišče pred določitvijo naroka za ustno obravnavo opazilo, da stalno prebivališče tožene stranke ni na območju sodišča, pač pa je tožeča stranka svoj predlog za izdajo plačilnega naloga s sklicevanjem na splošne pogoje pogodbe vložila pri sodišču v bližini svojega sedeža, kar je pri predložitvenem sodišču vzbudilo dvome glede spornega pogodbenega

pogoja. S tem predložitveno sodišče konec koncev izraža sum nedovoljenega pogodbenega pogoja o pristojnosti sodišča.

80 – Glej v opombi 43 navedeno sodbo *Océano Grupo*, točke od 21 do 24. Tam je Sodišče pojasnilo, da je treba klavzulo o pristojnosti sodišč, ki je bila vključena v pogodbo med potrošnikom in prodajalcem ali ponudnikom, ne da bi bila posamično dogovorjena, in ki določa izključno pristojnost sodišča, na območju katerega ima prodajalec ali ponudnik sedež, šteti za nedovoljeno v smislu člena 3 direktive, saj v nasprotju z zahtevami dobre vere v škodo potrošnika vzpostavlja znatno in neutemeljeno neravnovesje med pogodbenimi pravicami in obveznostmi strank. Po mnenju Sodišča namreč takšna klavzula o pristojnosti potrošnika sili, da prizna izključno pristojnost sodišča, ki je od njegovega stalnega prebivališča morebiti zelo oddaljeno, kar lahko oteži njegov prihod na sodišče. Pri zadevah z majhno vrednostjo spora lahko stroški potrošnika za njegov prihod na sodišče delujejo odvrčajoče in bi se lahko potrošnik zaradi njih odpovedal pravnemu sredstvu ali obrambi. Takšna klavzula spada po mnenju Sodišča v skupino klavzul, navedenih v točki 1(q) priloge k tej direktivi, katerih namen ali posledica je, da je potrošnikova možnost vlaganja pravnih sredstev pri sodišču izključena ali omejena. Nasprotno pa takšna klavzula prodajalcu ali ponudniku omogoča, da združi vse spore, ki se nanašajo na njegovo pridobitno dejavnost, pred sodiščem, na območju katerega je njegov sedež, kar organizacijsko olajšuje njegov prihod in zmanjšuje s tem povezane stroške. Pritrdilno: Poissonnier, G., navedeno delo (opomba 76), str. 2313. Osztoivits, A./Nemessányi, Z., navedeno delo (opomba 70), str. 23, navajata, da ta sodna praksa v madžarski pravni praksi veliko let ni bila sprejeta. Do danes naj bi bilo tako običajno, da prodajalci ali ponudniki med splošne pogodbene pogoje vnesejo klavzulo o pristojnosti sodišč, v skladu s katero se stranki dogovorita za izključno pristojnost tistega sodišča, na območju katerega ima prodajalec ali ponudnik sedež, ali – kar je še pogostejše – ki je krajevno najbližje njegovemu sedežu.

113. Toda tudi v primerih, v katerih ne gre za klavzule o pristojnosti sodišč, temveč za materialne pogodbene obveznosti, je praviloma mogoče pričakovati, da nacionalno sodišče dobi vsaj en izvod potrošniške pogodbe kot najpomembnejši dokaz za zahtevke, ki se uveljavljajo. S tem bi bili predloženi vsi za presojo nedovoljenosti pogodbenega pogoja po uradni dolžnosti „potrebni dejanski in pravni elementi“ v smislu sodbe *Pannon GSM*. Nacionalno sodišče bi tako lahko izpolnilo svojo obveznost preizkusa nedovoljenosti pogodbenega pogoja po uradni dolžnosti. V številnih primerih zato nacionalno sodišče ne bi

smelo imeti posebnih praktičnih težav. S tem pa ni izključeno, da se v praksi lahko pojavljajo pogodbeni pogoji, pri katerih je nedovoljenost mogoče ugotoviti šele po temeljitem preizkusu. Vendar pa je to, kot je bilo že rečeno, ob neobstoju takšne obveznosti po pravu Skupnosti mogoče le na podlagi nacionalnega procesnega prava.

s strani nacionalnega sodišča v pravu države članice tega ne ovira nujno pri tem, da bi bilo v okviru preizkusa svoje pristojnosti po uradni dolžnosti ali pa s trditvami strank seznanjeno s pravnimi in dejanskimi elementi, potrebnimi pa preizkus nedovoljenosti pogodbenega pogoja. Prav tako ga ne ovira pri tem, da bi po potrebi v okviru materialnega procesnega vodstva z dejanskega in pravnega vidika s strankami razpravljalo o dejanskem stanju in spornem razmerju ter postavljalo vprašanja.⁸³ Če nacionalno pravo predvideva takšno obveznost procesnega vodstva, mora nacionalno sodišče delovati tako, da se stranki pravočasno in popolnoma izrečeta o vseh upoštevnihih dejstvih, zlasti da dopolnita nezadostne navedbe o dejstvih, ki jih uveljavljata, da navedeta dokaze in da postavi upoštevne predloge.⁸⁴ Glede na vse to je treba ugotoviti, da neobstoj dolžnosti nacionalnega sodišča glede preizkusa ne pomeni kršitve načel enakovrednosti in učinkovitosti.

114. Že omenjeni načeli enakovrednosti in učinkovitosti⁸¹ ne zahtevata priznanja, da ima nacionalno sodišče obveznost preizkusa. V zvezi z zagotavljanjem enakovrednosti v konkretnem primeru se zdi, da nacionalno sodišče v okviru postopka, ki zadeva le nacionalno pravo, nima več pooblastil kot v postopkih, namenjenih varstvu pravic, ki jih državljanom zagotavlja Direktiva 93/13. V tem smislu ni videti nobene kršitve načela enakovrednosti. Prav tako ni videti, koliko naj bi bilo uveljavljanje pravic, ki jih zagotavlja Direktiva 93/13, praktično onemogočeno ali čezmerno oteženo. Ravno zgornji preudarki⁸² kažejo, da neobstoj obveznosti preizkusa

83 – Herb, A., *Europäisches Gemeinschaftsrecht und nationaler Zivilprozess*, Tübingen 2007, str. 232, meni, da je dolžnost materialnega procesnega vodstva primerno sredstvo za upoštevanje interesa potrošnika po pravnem varstvu.

84 – Kot pravilno navaja Poissonnier, G., navedeno delo (opomba 76), str. 2315, se civilno sodišče dandanes ne more več zadovoljiti „s prevzemanjem vloge športnega sodišča, ki šteje udarce in strankam prepušča oblast nad postopkom“. Kot upravljavec in regulator ima civilno sodišče v civilnem postopku aktivno vlogo. V pravu varstva potrošnikov naj bi sodišče predstavljalo protiutež, njegova vloga pa naj bi morala biti v tem, da skrbi za spoštovanje pravil. To naj ne bi pomenilo, da bi se moralo postaviti na stran ene od strank. Moralo bi biti v službi zakona. Dvojna funkcija prava varstva potrošnikov naj bi bila v varstvu potrošnika ter v spodbujanju etičnega ravnanja na trgu. Dvojni cilj naj bi vlogo sodišča rahlo spremenil in obogatil. Zagotovi naj bi moralo spoštovanje cilja zakona in učinkovitost njegove uporabe.

81 – Glej točko 67 teh sklepnih predlogov.

82 – Glej točko 112 teh sklepnih predlogov.

115. Splošno načelo učinkovitega pravnega varstva iz prava Skupnosti sicer od držav članic zahteva, da dajo državljanom Unije na voljo pravna sredstva, s katerimi lahko sodno uveljavljajo pravice, ki so jim zagotovljene v pravu Skupnosti. Možnost sodnega uveljavljanja pravic je za posameznega imetnika pravice temeljna, saj je od njega odvisna praktična vrednost pravnega položaja, ki mu je priznan. Vendar pa iz tega ne izhaja, da pravo Skupnosti zahteva opustitev načela dispozitivnosti in razpravnega načela ter njuno nadomestitev z *načelom oficialnosti in preiskovalnim načelom*. Takšna zahteva bi daleč presegla cilj učinkovitega pravnega varstva in bi zato kršila načelo sorazmernosti iz prava Skupnosti.⁸⁵ Načelo učinkovitega pravnega varstva od držav članic zahteva le, da sprejmejo primerne ukrepe, ki naj posameznika primerno varujejo pred izgubo pravic iz prava Skupnosti zaradi nepoznavanja za to potrebnih procesnih korakov in načinov ravnanja. Glede izbire sredstva imajo države članice diskrecijsko pravico. Med primerna sredstva za varstvo strank, ki hkrati manj posegajo v procesno avtonomijo držav članic, bi sodila denimo možnost ter v obsežnih in zapletenih sodnih postopkih obveznost zastopanja po

odvetniku (v povezavi z zagotavljanjem pravne pomoči), dolžnost sodišča, da v postopku daje napotke, sprašuje in pojasnjuje, kot tudi že omenjena dolžnost procesnega vodstva.⁸⁶

4. Sklep

116. Na četrto vprašanje za predhodno odločanje je torej treba odgovoriti, da je treba Direktivo 93/13 razlagati tako, da nacionalnega sodišča, ki opazi, da bi lahko šlo za nedovoljen pogodbeni pogoj, ne zavezuje, da po uradni dolžnosti opravi preiskavo za ugotovitev pravnih in dejanskih elementov, potrebnih za ta preizkus, če nacionalno procesno pravo tak preizkus dopušča le na predlog strank, stranki pa tega nista predlagali.

⁸⁵ – V tem smislu Herb, A., navedeno delo (opomba 83), str. 231 in 232.

⁸⁶ – Glej točko 114 teh sklepnih predlogov.

VII – Predlog

117. Glede na zgornje preudarke Sodišču predlagam, naj na vprašanja, ki jih je predložilo Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság, odgovori:

1. Niti iz člena 23 Statuta Sodišča niti iz siceršnjega prava Skupnosti ne izhajajo pravne zahteve, ki bi nasprotovale nacionalni procesni določbi, po kateri so nacionalna sodišča zavezana svoj predlog za sprejetje predhodne odločbe, ko ga pošljejo Sodišču, hkrati v vednost poslati tudi ministru za pravosodje.
2. Sodišče je v skladu s členom 234 ES pristojno tudi za razlago pojma „nedovoljeni pogodbeni pogoji“ v smislu člena 3(1) Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah ter pogodbenih pogojev, ki so naštetih v prilogi k tej direktivi.
3. Predlog za sprejetje predhodne odločbe, s katerim je zaproseno za takšno razlago, se v interesu enotne uporabe ravni varstva pravic potrošnikov, ki jo zagotavlja Direktiva 93/13, v vseh državah članicah lahko nanaša na vprašanje, katere vidike sme ali mora upoštevati nacionalno sodišče, kadar se splošna merila, ki jih določa ta direktiva, uporabijo za poseben posamični pogodbeni pogoji.
4. Direktivo 93/13 je treba razlagati tako, da nacionalnega sodišča, ki opazi, da bi lahko šlo za nedovoljen pogodbeni pogoji, ne zavezuje, da po uradni dolžnosti opravi preiskavo za ugotovitev pravnih in dejanskih elementov, potrebnih za ta preizkus, če nacionalno procesno pravo tak preizkus dopušča le na predlog strank, stranki pa tega nista predlagali.